

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ІННОВАЦІЙНОЇ
ОСВІТИ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ЦИВІЛЬНЕПРАВО

Рівень вищої освіти (бакалаврський)

Спеціальність 081 Право

Освітня програма №533 «Право» від 11.08.2022 р

Форма навчання денна

у 2023\2024 навчальному році

Плани семінарських (практичних) занять
обговорені та схвалені на засіданні
кафедри цивільно-правових дисциплін
протокол від 28.08.2023 №1

Керівник кафедри
кандидит юридичних наук
Володимир КИЯН

Дніпро 2023

Цивільне право // Плани семінарських (практичних) занять для денної форми навчання. - Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. – 68 с.

РОЗРОБНИКИ:

Нестерцова-Собакарь О. В доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ТЕМА 1. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА. ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Семінарське заняття №1 – 2 год.

План:

1. Поняття й ознаки приватного права та його співвідношення з публічним, приватним правом.
2. Цивільне право як галузь національного права. Відмежування цивільного права від інших галузей права України.
3. Метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин.
4. Функції цивільного права
5. Принципи (загальні засади) цивільного права та їх значення
6. Поняття та різновиди джерел цивільного права.
7. Поняття і система цивільного законодавства.
8. Поняття фізичної особи. Правосуб'єктність фізичної особи. Особливості правосуб'єктності іноземних громадян.
9. Правоздатність фізичних осіб: поняття, зміст, значення правової категорії. Співвідношення правоздатності з суб'єктивним правом.
10. Поняття дієздатності як правової категорії та її значення. Зміст дієздатності.
11. Фізична особа як суб'єкт підприємницької діяльності.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: орієнтуватися в чинному цивільному законодавстві щодо регулювання цивільних правовідносин; аналізувати юридичні факти, які є підставами зміни та припинення цивільних правовідносин; правильно застосовувати норми цивільного права до конкретних життєвих ситуацій.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: «цивільне право як галузь права», «цивільне право як наука», «цивільне право як навчальна дисципліна», «цивільне право як галузь законодавства», «приватне право», «предмет цивільного права», «майнові відносини», «особисті немайнові відносини», «диспозитивний метод», «імперативні приписи», «принципи цивільного права», «юридична рівність сторін», «система цивільного права», «пандектна система», «функції цивільного права», «фізична особа», «правосуб'єктність», «правоздатність», «дієздатність», «деліктоздатність», «трансдієздатність», «дрібний побутовий правочин», «емансипація», «недієздатна особа», «обмежено дієздатна особа», «часткова дієздатність», «мінімальна дієздатність», «ім'я», «акти цивільного стану», «місце проживання», «помічник».

ТЕМА 1. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА. ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН ОСІБ

Практичне заняття №1 – 2 год.

Практичні завдання:

Задача № 1. ДПІ району за порушення терміну сплати податків надіслала позов про стягнення не сплачених у встановлений термін податків і штрафу до підприємця Д.

Заперечуючи вимоги позову, Д. вказав на те, що позивачем пропущено річний строк позовної давності, встановлений ст. 258 ЦК України і потрібний для заяви вимог про стягнення штрафних санкцій у вигляді неустойки.

Питання:

- 1) Дати оцінку доводам відповідача.
- 2) Визначити норми, які можна застосувати при вирішенні спору.
- 3) Вирішити справу.
- 4) Скласти мотивований висновок.

Задача № 2. У травні 2004 року Б., який зареєстрований підприємцем, передчасно пішов з життя. У квітні 2005 року ДПІ району вдові Б. – спадкоємиці його майна, був заявлений позов про стягнення з неї податків, не внесених Б. за 1-й квартал 2003 року в сумі 1200 гривень та штрафу за неподання податкової декларації за 2003 рік у сумі 34 грн.

Відповідач не заперечила проти позовних вимог, посилаючись на те, що протягом 6 місяців після смерті Б. позивач, на порушення вимог ст. 1281 ЦК України, не заявив про свої вимоги, у зв'язку з чим втратив право на задоволення позову і стягнення з неї вказаної суми.

Питання:

- 1) Чи можливо застосувати у вказаному випадку норми ЦК України?
  - 2) Як слід вирішити справу? Скласти мотивований висновок у справі.
- 1219,608,1216,1281, 97 Податковий кодекс

Задача № 3. Громадяни Тимофєєва та Калюжний проживали разом і вели спільне господарство без реєстрації шлюбу протягом 7 років. Потім стосунки між ними порушилися і вони стали проживати окремо. Через 6 місяців після припинення спільного проживання Тимофєєва звернулася до суду з вимогою про поділ спільного майна, нажитого за час проживання разом (меблі, холодильник, відеоапаратура і т. ін.)

Питання:

- 1) На підставі яких норм права має вирішуватися спір?
- 2) Як буде проводитися поділ зазначеного майна.

74 СК

Задача № 4. Марініна звернулася з позовом про визнання недійсним свідоцтва про право спадкування майна, що залишилося після смерті її єдинокровної сестри Талої А., посилаючись на те, що нотаріальна контора безпідставно видала свідоцтво лише на одного повнорідного брата Талої А. – Талого О. Сама позивачка виховувалася в іншій сім'ї і стосунків з Талою А. не підтримувала. Аналогічний позов подав і зведений брат Талої А. – Василенко Т.

Питання:

- 1) Як вирішаться позови? 1278 ЦК

Задача № 5. Суд відмовив громадянину Д. у прийнятті позовної заяви, посилаючись на те, що такі відносини, про які йдеться в позові, не врегульовані нормами цивільного законодавства.

Питання:

- 1) Чи правильна аргументація суду?
- 2) Який інститут цивільного права має бути застосований та які умови його застосування?

Задача № 6. Державна податкова інспекція Радянського району м.Києва стягнула штраф із ПАТ «Атек» порушення податкового законодавства та списала кошти в рахунок його погашення з розрахункового рахунку ПАТ. Товариство оспорило дії ДПІ, внаслідок чого з'ясувалося, що штраф накладено помилково. ПАТ вимагало відшкодування заподіяних збитків.

Питання:

- 1) Якими галузями права регулюються дані правовідносини?
- 2) Які групи правовідносин можна виділити з умов задачі?
- 3) Чи є серед них такі, що регулюються нормами цивільного права?

Задача № 7. 1.06.2003 року ТОВ “Надія” уклало договір на оренду офісного приміщення з АТ “Схід” строком на 1 рік. На 1.02 2004 року виникла заборгованість з орендної плати за 3 місяці, у зв'язку з чим орендодавець повідомив орендаря про відмову від договору оренди на підставі ст. 782 ЦК та зажадав негайно звільнити приміщення. Орендар звернувся до суду з проханням про визнання чинним договору оренди, посилаючись на те, що норма ст. 782 ЦК не може застосовуватися, оскільки договір оренди було укладено до набрання чинності ЦК від 16.01.2003 р., а за ст. 269 ЦК від 18.07.1963 р. не передбачено такої підстави розірвання договору оренди в односторонньому порядку.

Питання:

- 1) Охарактеризуйте дію цивільного закону в часі.
- 2) Чи підлягає позов задоволенню?
- 3) Зробіть аналіз доводів сторін і вирішіть справу.

Задача № 8.

Сімнадцятирічна Марія Петрова, працювала секретаркою в ТОВ «Промінь». Захоплюючись косметикою, вона весь свій заробіток витратила на придбання дорогої косметики, парфумів тощо. Мати Марії намагалась вплинути на доньку, переконати її у нерозумності, з її точки зору, таких покупок, оскільки сім'я має майнові труднощі: на утриманні матері Оксани знаходиться троє малолітніх дітей. Коли мати зрозуміла, що переконати доньку не зможе, вона звернулася до бухгалтерії ТОВ «Промінь» з проханням не видавати Оксані на руки заробітну плату внаслідок її неповноліття. Отримавши відмову, мати звернулася до суду з заявою обмежити дієздатність її доньки.

Питання:

- 1) Які підстави обмеження дієздатності фізичної особи?
- 2) Проаналізуйте ситуацію та дайте мотивовану відповідь.
- 3) Який орган може обмежити особу в дієздатності?

Задача № 9. Мишко Мухін (14 років), що проживав в селі у своєї бабусі Федотової, разом з Миколою Суховим (15 років) викрали у сусіда бабусі Нікітенка магнітофон та касети на загальну суму 1000 грн та продали їх невідомій особі за 500 грн, які зберігалися у Мишка та були відібрані в нього незабаром після події. Нікітенко пред'явив позов до Федотової, до матері Мишка – Мухіної О. (батька в Мишка не було) та до батьків Миколи Сухова про відшкодування йому шкоди, заподіяної дітьми, у сумі 500 грн.

Суд стягнув з Федотової, яка не здійснила належного нагляду за внуком, та матері Миколи – Сухової, яка не займалася належним вихованням дитини, 500 грн солідарно. Сухова В. (батька Миколи, який з сім'єю не проживав вже 5 років) та Мухіну О. (матір Мишка, що знаходилася в тривалому відрядженні) суд звільнив від відповідальності, вважаючи, що їхньої вини у заподіянні шкоди дітьми немає. Це рішення суду було опротестоване прокурором.

Питання:

- 1) Хто є учасниками правовідносин, що виникли?
- 2) Який обсяг дієздатності неповнолітніх осіб?
- 3) За якими підставами могло бути винесено протест прокурора?

Задача № 10. Неповнолітній Олег (10 років) за згодою своїх батьків уклав договір банківського рахунку. Він неодноразово поповнював вклад невеликими сумами грошей, які збирав з кишенькових грошей, що йому видавали батьки. Коли на рахунку зібралось 150 грн, він вирішив зняти їх, щоб купити собі футбольний м'яч.

Проте банк відмовив видати йому цю суму грошей, повідомивши, що Олег може зробити це лише після досягнення повноліття.

Питання:

- 1) Чи правильними є дії працівників банку?
- 2) Яким є обсяг дієздатності малолітніх осіб?
- 3) Які правочини вчиняються з дозволу органу опіки та піклування?

Завдання для самостійної роботи до Теми 1:

1. Цивільне право й економіка.
2. Предмет науки цивільного права.
3. Методи дослідження цивільно-правових явищ.
4. Взаємодія науки цивільного права з іншими галузями правознавства.
5. Історія розвитку науки цивільного права.
6. Цивільне право як навчальна дисципліна.
7. Основні задачі навчального курсу цивільного права.
8. Співвідношення цивільного законодавства з іншими галузями законодавства (господарським, сімейним, трудовим, житловим, митним тощо).
9. Значення судової й господарської практики в удосконалюванні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства.
10. Рішення Конституційного Суду України.
11. Особливості законодавчої техніки.
12. Структура Цивільного Кодексу України.
13. Кодифікація й інші форми систематизації цивільного законодавства.
14. Поняття, зміст і види суб'єктивних цивільних прав та обов'язків.
15. Суб'єкти цивільних правовідносин.
16. Поняття цивільної правосуб'єктності, її зміст.
17. Об'єкти цивільних правовідносин.
18. Принципи й гарантії здійснення прав і виконання обов'язків у цивільному праві.
19. Засоби здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків.
Антимонопольні заборони і правила про неприпустимість недобросовісної конкуренції як різновиду межі здійснення цивільних прав.

Індивідуальні завдання до Теми 1:

1. Предмет цивільного та торгового права зарубіжних країн.
2. Порівняльно-правовий аналіз зарубіжного цивільного права.
3. Джерела цивільного і торгового права зарубіжних країн.
4. Дуалістична система приватного права.
5. Публічне та приватне право.
6. Метод правового регулювання цивільних та торгових відносин.
7. Системи цивільного права деяких зарубіжних країн.
8. Органи держави, що здійснюють захист цивільних прав.
9. Посилення ролі судового захисту цивільних прав.

10. Поняття й види мір правоохоронного характеру, застосовуваних до порушника цивільних прав компетентними державними органами.
11. Державно-примусові міри превентивного (попереджувального) характеру. Цивільно-правові санкції як міри юридичної відповідальності.
12. Виникнення й припинення правоздатності.
13. Порядок здійснення цивільних прав і обов'язків за неповнолітніх, недієздатних і обмежено дієздатних фізичних осіб.
14. Опіка та піклування.
15. Фізична особа - підприємець.
16. Відмінність оголошення фізичної особи померлою від встановлення факту смерті.
17. Поняття, види і цивільно-правове значення актів цивільного стану

ТЕМА 2. ЮРИДИЧНІ ОСОБИ І ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.

ВИДИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Практичне заняття №1 – 2 год.

План:

1. Поняття юридичної особи, її сутність і функції в суспільстві і державі.
2. Теорії юридичної особи у цивілістичній науці.
3. Ознаки юридичної особи та їх правове значення.
4. Засоби індивідуалізації юридичної особи.
5. Юридичні особи приватного права та юридичні особи публічного права;
6. Концепції юридичної особи.
7. Органи юридичної особи.
8. Виникнення юридичних осіб.
9. Державна реєстрація юридичної особи.
10. Відокремлені підрозділи юридичної особи.
11. Види юридичних осіб.
12. Організаційно-правові форми юридичних осіб.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: орієнтуватися в чинному цивільному законодавстві щодо регулювання цивільних правовідносин; аналізувати юридичні факти, які є підставами зміни та припинення цивільних правовідносин; правильно застосовувати норми цивільного права до конкретних життєвих ситуацій.

Практичні завдання:

Задача № 1. Філія інституту НДІ (науково-дослідним інститутом) Електромаш уклала із заводом Електропобутприлад договір на виготовлення технічної документації і виконання монтажних робіт. Договором були встановлені терміни на

виготовлення документації і виконання робіт. За порушення зобов'язань філією НДІ передбачалася неустойка. На виконання договору завод Електроприлад перерахував філії НДІ аванс у розмірі 40 % від суми договору. Однак філія НДІ Електромаш не виконала взяті зобов'язання, у зв'язку з чим завод подав позов до господарського суду про розірвання договору, стягнення неустойки і відшкодування збитків.

Заперечуючи проти позову, представники філії посилялися на те, що філія не є юридичною особою і не може нести відповідальності за договором. Не будучи юридичною особою, філія навіть не мала права укласти цей договір.

Питання:

- 1) Визначте правове становище філій і представництв.
- 2) Проаналізуйте доводи відповідача, вирішіть справу.

Задача № 2. Завод з виготовлення тари уклав з профтехучилищем № 8 договір на виготовлення меблів. Під час перевірки фінансово-господарської діяльності заводу органами контрольно-ревізійного управління було зазначено, що оскільки предметом діяльності заводу є виготовлення тари, то завод незаконно виготовляв меблі, тому прибуток від їх реалізації профтехучилищу № 8 підлягають зарахуванню до бюджету.

Питання:

- 1) Яку правоздатність має завод з виготовлення тари?
- 2) Чи відповідають чинному законодавству висновки КРУ?

Задача №3. Завод уклав із будівельною бригадою з 8 чоловік договір на виготовлення 5 цистерн ємністю 3000 л і 10 кип'ятильників ємністю 300 л.

Договір був підписаний директором заводу і бригадиром Проценко. За роботу бригада мала одержати 8000 грн. Основну частину матеріалів дав завод, а деякі деталі, що були у продажу, придбала бригада.

Після виготовлення цистерни і кип'ятильників завод відмовився сплатити бригаді обумовлену винагороду, хоча претензій до якості роботи не мав. Проценко від імені бригади звернувся до суду з позовом про стягнення із заводу 8000 грн. Представник заводу проти позову заперечив, посиляючись на те, що бригада не має розрахункового рахунка в банку, тому здійснити з нею розрахунок за виконану роботу неможливо. Крім того, бригада не є юридичною особою, не може мати цивільних прав і обов'язків, бути позивачем та відповідачем у суді, а договір заводу з будівельною бригадою є недійсним.

Питання:

- 1) Чи користуються будівельні бригади правами юридичної особи?
- 2) Визначте коло осіб, що є суб'єктами правовідносин, що виникають на підставі договору.
- 3) Чи може будівельна бригада вимагати в суді захисту своїх прав?
- 4) Як потрібно вирішити справу?

Задача № 4. 15 лютого 2004 року АТ «Промавтоматика» звернулося до господарського суду з позовом про стягнення з ТОВ «Троянда» 100 тис. грн. за заподіяну шкоду. У процесі судового розгляду було встановлено, що дійсно була нанесена шкода у розмірі 100 тис. грн., але 10 лютого 2004 року Одеським міськвиконкомом було прийняте рішення, яким була відмінена реєстрація товариства у зв'язку з його самоліквідацією. При цьому печатка товариства на момент розгляду справи судом була вже знищена, банківський рахунок закритий, майно товариства розділено між його учасниками.

Представники АТ заперечували, що оскільки ТОВ "Троянда" не виключене з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, то не вважається, що воно припинило свою діяльність.

Питання:

- 1) Вирішіть спір.

Задача № 5. Одеська філія Київського державного підприємства «Сокіл» звернулася до банку з заявою про відкриття поточного рахунку. Банк відмовив філії у відкритті рахунку у зв'язку з тим, що не було подано свідоцтво про державну реєстрацію філії та її статут.

Питання:

- 1) Чи обґрунтовані вимоги банку?
- 2) На підставі яких документів діють філії та представництва юридичної особи?

Задача № 6. Заснована і зареєстрована партія любителів пива вирішила внести в свій статут додаткові положення про створення фірмової мініпивоварні, яка б входила до складу самої партії і за рахунок якої можна було б поповнювати партійний бюджет. Окрім цього, як було встановлено правоохоронними органами, партія одержала організаційну та фінансову допомогу від аналогічних партій ФРН і Чехії і частину анонімних пожертвувань. На чергових зборах партії прийнято також рішення про заснування свого ілюстрованого журналу і реклами там пива і сигарет, розміщення реклами інших замовників.

Питання:

- 1) Чи правомірні такі дії керівництва партії любителів пива?
- 2) Які особливості об'єднань громадян як юридичних осіб?
- 3) Яким чином вносяться зміни до статуту об'єднань громадян?

Задача № 7. Макіївське комерційно - виробниче підприємство «Вимпел» протягом восьми місяців не могло оплатити своїм кредиторам рахунки за поставлену йому продукцію. Його керівництво посилялося на те, що кошти не надійшли від його боржника, який виявився фіктивною фірмою, а керівництво її виїхало за межі України. Відповідно кримінальна справа знаходиться в процесі розслідування. Донецький господарський суд по заявах кредиторів «Вимпела» дав оголошення щодо

порушення справи про визнання його банкрутом Керівництво «Вимпела», апелюючи до публікації, вказало, що при скрутному фінансовому становищі підприємство працює і випускає продукцію, а публікація підірвала його репутацію. Окрім цього, всім кредиторам направлені гарантійні листи про розрахунок з ними в близькому майбутньому із врахуванням інфляції, а з двома із них уже проведені розрахунки за рахунок коштів від застави основних фондів.

Питання:

- 1) Які підстава і порядок визнання юридичних осіб банкрутами?
- 2) Яке рішення повинен прийняти суд?

Задача № 8. Заснована і зареєстрована партія любителів пива вирішила внести в свій статут додаткові положення про створення фірмової мініпивоварні, яка б входила до складу самої партії і за рахунок якої можна було б поповнювати партійний бюджет. Окрім цього, як було встановлено правоохоронними органами, партія одержала організаційну та фінансову допомогу від аналогічних партій ФРН і Чехії і частину анонімних пожертвувань. На чергових зборах партії прийнято також рішення про заснування свого ілюстрованого журналу і реклами там пива і сигарет, розміщення реклами інших замовників.

Питання:

- 1) Чи правомірні такі дії керівництва партії любителів пива?
- 2) Які особливості об'єднань громадян як юридичних осіб?
- 3) Яким чином вносяться зміни до статуту об'єднань громадян?

Задача № 9. 12 серпня 2004 року товариство з обмеженою відповідальністю “Талант” звернулось в господарський суд з позовом про визнання недійсним правочину обміну основних фондів, укладеного з акціонерним товариством “ЭКО”. Позовну заяву підписав директор ТОВ “Талант”.

Представник відповідача вказав, що з 1 липня 2004 року, тобто до пред'явлення позову, ТОВ “Талант” знаходиться у процесі ліквідації. Отже, повноваження директора, що підписав позовну заяву, закінчилися до пред'явлення позову з моменту призначення ліквідаційної комісії.

Позивач повідомив, що загальними зборами ТОВ “Талант” директор був обраний головою ліквідаційної комісії, що одночасно було доведено до відома господарського суду, тобто позовна заява підписана правомочною особою.

Питання:

- 1) Хто здійснює цивільні права й обов'язки юридичної особи?
- 2) Який порядок призначення ліквідаційної комісії?
- 3) У чому відмінність правосуб'єктності юридичної особи і ліквідаційної комісії?
- 4) Хто підписує документи від імені ліквідаційної комісії?
- 5) Яке рішення повинен винести суд?

Задача № 10. До державного реєстратора при Жовтневому райвиконкомі м. Дніпро надійшла заява від голови правління Співки підприємців Дніпропетровської області з проханням зареєструвати вказану Співку. Але в реєстрації було відмовлено головним чином на підставі невідповідності деяких положень статуту Співки вимогам чинного законодавства України. Зокрема, в рішенні про відмову в реєстрації вказувалось, що:

- по-перше, в статуті Співки відсутні відомості про права та обов'язки її членів, порядок внесення змін і доповнень до статуту;
- по-друге, для реєстрації не подано протокол загальних зборів підприємців, об'єднаних у Співку, документ про оплату реєстраційного збору, довідку про наявність приміщення для розташування правління Співки;
- по-третє, в статуті вказано, що членами Співки можуть бути громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які досягли віку 16-ти років і займаються підприємницькою діяльністю на території Харківської області, а також юридичні особи за умови сплати ними вступного внеску;
- по-четверте, статутом допускалась можливість перерозподілу коштів то іншого майна Співки між її членами;
- по-п'яте, згідно зі своїм статутом, Співка мала право безпосередньо здійснювати господарську та іншу комерційну діяльність;
- по-шосте, статутом Співки передбачена тільки одна підстава її ліквідації - рішення загальних зборів.

Питання:

- 1) Чи правомірною відмова державного реєстратора у реєстрації вказаної Співки?
- 2) Якими законодавчими актами необхідно керуватися при розгляді зауважень до змісту статуту?

Завдання для самостійної роботи до Теми 2:

1. Вчення про юридичну особу в науці цивільного права.
2. Державна реєстрація юридичних осіб.
3. Установчі документи юридичної особи.
4. Банкрутство юридичних осіб.

Індивідуальні завдання до Теми 2:

1. Кооперативи і їх спілки.
2. Підприємства та їх види. Казенне підприємство.
3. Об'єднання підприємств та їх види.
4. Колективні сільськогосподарські підприємства. Селянські (фермерські) господарства.
5. Об'єднання громадян, релігійні організації як юридичні особи.
6. Громадські фонди. Споживчі кооперативи.
7. Державні установи.

ТЕМА 3. ПРАВОЧИННИ ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ, ЗМІНИ АБО ПРИПИНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН. СТРОКИ ТА ТЕРМІНИ.

ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ.

Практичне заняття №1 2 год.

План:

1. Поняття і види цивільно-правових правочинів.
2. Форма правочинів і наслідки її недотримання. Державна реєстрація правочинів.
3. Недійсність правочинів. Підстави недійсності правочинів.
4. Нікчемні і оспорювані правочини.
5. Поняття, визначення та обчислення строків і термінів у цивільному праві.
6. Поняття та види строків позовної давності. Наслідки впливу строків позовної давності.
7. Переривання і зупинення строків позовної давності.
8. Поняття, значення і юридична природа строків та термінів у цивільному праві.
9. Види цивільно-правових строків та термінів. Претензійні, присікальні, гарантійні строки.
10. Порядок визначення та обчислення строків (термінів).
11. Позовна давність у цивільному праві.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: орієнтуватися в чинному цивільному законодавстві щодо регулювання цивільних правовідносин; аналізувати юридичні факти, які є підставами зміни та припинення цивільних правовідносин; правильно застосовувати норми цивільного права до конкретних життєвих ситуацій.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: «строк», «термін», «присікальний строк», «гарантійний строк», «відкладальні строки», «скасувальні строки», «умови», «прострочення», «загальна позовна давність», «спеціальна позовна давність», «зупинення перебігу позовної давності», «переривання перебігу позовної давності».

Практичні завдання:

Задача № 1. Професор консерваторії, якому належала раритетна скрипка роботи італійського майстра, хотів, щоб після його смерті скрипка перейшла у власність його талановитого учня. Здогадуючись, що це викличе незадоволеність членів його родини, він уклав з учнем в простій письмовій формі договір купівлі-продажу. Ніяких грошей за неї він не одержав. Про це знали два товариша молодого скрипаля. Після смерті професора вони про все розповіли членам його родини. Спадкоємці зажадали повернення скрипки. Власник скрипки відмовився її повернути і запропонував спадкоємцям прийняти у нього грошову суму, вказану в письмовому договорі з професором. Спадкоємці від цього відмовилися і звернулися до суду з позовом про повернення скрипки.

Питання:

- 1) Яке рішення повинен винести суд? Відповідь обґрунтуйте.
- 2) Чи зміниться Ваше рішення, якщо професор одержав як відшкодування за скрипку 10 гривень, при оціночній вартості скрипки у сумі, що еквівалентна 50 000 доларів США?

Задача № 2. Брусов дав оголошення про продаж будинку. По оголошенню прийшов Скалкін, проте ціна, запропонована ним, Брусова не влаштувала, і він відмовився продавати будинок. Скалкін порадив Брусову добре подумати над його пропозицією. Через декілька днів після відвідування Скалкіна Брусова побили в під'їзді дома хулігани.

Випадково дізнавшись про цю обставину, Скалкін прийшов до Брусова знову і запитав, чи не передумав той. Побоюючись повторного нападу, Брусов продав будинок за ціною, запропонованою Скалкіним. Договір був належним чином посвідчений і зареєстрований. Через декілька місяців після реєстрації договору Брусов звернувся до суду з позовом про визнання договору недійсним. В ході судового засідання Скалкін зміг довести, що не мав ніякого відношення до нападу хуліганів.

Питання:

- 1) Яке рішення повинен винести суд?
- 2) Чи зміниться рішення, якщо з'ясується, що хуліганський напад організований Скалкіним?

Задача № 3. Баранову був визначений діагноз: рак головного мозку в останній стадії. Переконавшись в неможливості оперувати Баранова, лікарі виписали його додому. Сусідка Баранова по сходовій клітині Соєва надавала Баранову допомогу: купувала продукти, прибирала квартиру тощо. Одного разу вона привезла у квартиру Баранова нотаріуса, який посвідчив заповіт, складений Барановим. Оскільки Баранов дуже погано себе почував, заповіт за нього підписала Соєва. Відповідно до заповіту все майно Баранова, зокрема квартира, були заповідані Соєвій.

За два тижні після складання заповіту Баранов помер. Син Баранова Андрій звернувся з позовом до суду про визнання заповіту недійсним. Свій позов він мотивував тим, що, складаючи заповіт, Баранов не усвідомлював значення своїх дій. У позовній заяві він також вказав на те, що заповіт не був підписаний самим заповідачем, що, на думку Андрія, також робить заповіт недійсним.

Питання:

- 1) На яких підставах заповіт може бути визнаний недійсним?
- 2) Чи підлягає позов задоволенню? Свою відповідь обґрунтуйте.

Задача № 4. Похилого віку громадянка Лідія Коваленко, яка проживає в своєму будинку, уклала договір дарування житлового будинку своїй племінниці Савчук, яка проживає в іншому місті, в обмін на обіцянку останньою надавати їй догляд, допомагати по веденню домашнього господарства. Договір був нотаріально

посвідчений. Проте після укладення договору Савчук в будинок до Коваленко не з'являлася, ключів від нього не мала, догляд і допомогу Коваленко не надавала, а Коваленко продовжувала проживати в будинку. Через рік Савчук стала вимагати від Коваленко виселитися з будинку, з метою вселення туди своєї дочки. Коваленко звернулася до суду з позовом, вимагаючи визнати договір недійсним.

Питання:

- 1) У чому полягає особливість договору дарування в порівнянні з іншими правочинами?
- 2) Як потрібно вирішити спір? Свою відповідь обґрунтуйте.

Задача № 5. Ресторан «Космос» придбав в комісійному магазині картину сучасного художника. Картина була поміщена на видному місці великого залу ресторану з табличкою, що містить дані про її автора. Один з відвідувачів ресторану звернув увагу адміністрації на те, що картина не може бути справжньою, оскільки її оригінал зберігається в музеї сучасного живопису.

Коли було встановлено, що комісійний магазин продав ресторану не оригінал, а майстерну копію картини, ресторан звернувся з позовом до господарського суду про визнання укладеного договору купівлі-продажу недійсним і про стягнення з магазину грошової суми, сплаченої за картину.

Питання:

- 1) Чи може бути визнаний цей правочин недійсним?
- 2) Що ще може вимагати ресторан крім стягнення вартості картини за таких обставин?
- 3) Чи зміниться рішення залежно від того, чи знав магазин про те, що картина була копією або добросовісно помилявся?

Задача №6. Орехов видав Голубкову довіреність строком на один рік на користування і розпорядження автомобілем ВАЗ-2109 з правом передоручення повноважень за цією довіреністю. Голубков через місяць видав довіреність у порядку передоручення Удовіченко, а ще через декілька місяців відбулася аварія з вини Удовіченко, в результаті якої ним був пошкоджено автомобіль “Мерседес-600” (вартість ремонту склала 7 тис. грн.). Власник автомобіля “Мерседес-600” пред'явив позов до Орехова власника автомобіля ВАЗ-2109 про відшкодування завданої шкоди. Натомість у суді Орехов стверджував, що за неправомірні дії Голубкова він відповідати не може, оскільки навіть не знав про факт передоручення.

Питання:

- 1) Назвіть вимоги, які встановлені законодавством до передоручення? Чи були вони дотримані учасниками зазначених правовідносин?
- 2) Визначте особу, яка повинна відшкодувати власнику автомобіля “Мерседес-600” шкоду, завдану діями Удовіченка?

Задача №7. Мошкін продав Павлюку однокімнатну квартиру за довіреністю, що була видана Захарченком. Довіреність була засвідчена уповноваженою посадовою особою органу місцевого самоврядування, оскільки в їхньому населеному пункті немає нотаріусу. Через 3 місяці після цього продавець квартири Захарченко помер. Спадкоємці померлого пред'явили позов до суду з вимогою визнати вищезазначений правочин недійсним, оскільки Мошкін не мав права діяти за довіреністю, яка не була засвідчена нотаріусом. Адвокат Павлюка повідомив, що правочин не може визнаватися недійсним, оскільки покупця повністю влаштовує ця квартира, крім того спадкоємці не мають права пред'являти зазначені вимоги.

Питання:

- 1) Чи прирівнюється довіреність на розпорядження квартирою, засвідчена посадовою особою органу місцевого самоврядування у населеному пункті, в якому немає нотаріусу, до нотаріально посвідчених?
- 2) Чи дотримані у даному випадку вимоги законодавства до форми довіреності для укладення договору купівлі-продажу квартири?
- 3) Дайте оцінку вимогам, які пред'явлені спадкоємцями Захарченка.

Задача №8. Стаценко звернулася до суду з позовом від імені свого 19-річного сина до свого брата про виселення з квартири, що належала раніше її колишньому чоловіку, який заповідав квартиру сину. Стаценко пояснила, що її син, будучи інвалідом 2-ої групи, не може самостійно захищати свої права, тому вона, як його мати і, отже, законний представник, виступатиме в суді від його імені.

Питання:

- 1) Чи правомірна позиція громадянки Стаценко?
- 2) Чи зміниться ваша позиція, якщо син Стаценко буде недієздатним, а вона його опікуном?
- 3) Чи може Стаценко виступати в якості помічника її сина? Які умови здійснення помічником представництва в суді?

Задача №9. Панасевич, керівник філії акціонерного комерційного банку «Ажіо-Банк», підписав договір факторингу з ТОВ «Прессформа» і АТ «Пластик». За результатами діяльності за рік, банк затвердив фінансовий звіт філії, в якому зазначено про вказаний договір, проте згодом (через півроку) звернувся з позовом до суду про визнання договору недійсним, оскільки відповідно до довіреності, на підставі якої діяв керівник філії, він не мав права укладати подібні договори самостійно, а тільки за попередньою згодою банку, наданій в письмовій формі. ТОВ «Прессформа» і АТ «Пластик», у свою чергу, вимагали визнання договору дійсним або відшкодування збитків, що заподіяні недобросовісною поведінкою філіалу.

Питання:

- 1) Чим визначається обсяг прав керівника філії юридичної особи?
- 2) Чи створив правочин, вчинений керівником філії, права і обов'язки банку «Ажіо-Банк»?

3) Чи є підстави для визнання недійсним договору факторингу, укладеного у даному випадку?

Задача №10. Громадянин Ляшков доручив своєму родичу Клімову продати від його імені автомобіль і з цією метою видав на ім'я Клімова відповідну довіреність. Клімов пообіцяв, що обов'язково продасть автомобіль. Ляшков, розраховуючи незабаром одержати за автомобіль гроші, домовився про купівлю-продаж квартири і замовив меблі. Проте через деякий час Клімов подзвонив Ляшкову і повідомив його, що через особисті обставини не може більше виконувати доручення і відмовляється від нього. Ляшков звернувся до суду з вимогою про відшкодування заподіяних йому збитків.

Питання:

- 1) Чи має право представник відмовитися від вчинення дій, які були визначені довіреністю? Який обов'язок на нього покладається у цьому разі?
- 2) Чи буде задоволена вимога Ляшкова про відшкодування збитків, завданих через відмову Ляшкова від довіреності?

Завдання для самостійної роботи до Теми 3:

1. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Поняття юридичних фактів. Види юридичних фактів. Юридичні факти - дії. Юридичні вчинки. Неправомірні дії. Юридичні факти – події. Юридичні склади. Виникнення цивільних правовідносин, не передбачених цивільним законодавством.
2. Односторонні, двосторонні і багатосторонні правочини. Консенсуальні і реальні правочини. Оплатні та безоплатні правочини. Абстрактні та каузальні правочини. Умовні правочини, їх види. Фидуціарні правочини. Значення правочинів.
3. Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину.

Індивідуальні завдання до Теми 3:

Проаналізуйте 2-3 наукові статті за питаннями теми.
Зробіть їх порівняльний аналіз.

ТЕМА 4. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ. ПРАВО СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1. Поняття права спільної власності.
2. Право спільної часткової власності.
3. Особливості здійснення права спільної часткової власності на житловий будинок.
4. Право спільної сумісної власності.
5. Спільна сумісна власність подружжя.
6. Власність як економічна та юридична категорія.

7. Поняття та зміст права власності.
8. Суб'єкти права власності та система форм власності.
9. Набуття права власності.
10. Припинення права власності.
11. Документи, що встановлюють право власності.
12. Поняття та види речових прав на чуже майно.

Практичне заняття №1 – 2 год.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: орієнтуватися в чинному цивільному законодавстві щодо регулювання цивільних правовідносин; аналізувати юридичні факти, які є підставами зміни та припинення цивільних правовідносин; правильно застосовувати норми цивільного права до конкретних життєвих ситуацій.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: «речове право», «речові правовідносини», «абсолютні права», «власність», «право власності», «право володіння», «законне володіння», «незаконне володіння», «недобросовісне незаконне володіння», «право користування», «право розпорядження», «державна власність», «комунальна власність», «приватна власність», «спільна власність», «спільна сумісна власність», «спільна часткова власність».

Практичні завдання:

Задача № 1. Між Ващенком та Петровим було укладено договір оренди земельного ділянки на десять років для вирощування сільськогосподарських культур. Під час дії вказаного договору Петров, сподіваючись у майбутньому на його продовження, збудував на переданій у користування земельній ділянці житловий будинок. Згодом Ващенко, дізнавшись про самовільне будівництво житлового будинку без його згоди, звернувся до Петрова з вимогою про розірвання договору оренди земельної ділянки та знесення будинку. Петров, у свою чергу, пред'явив вимогу про відшкодування йому витрат на будівництво.

Питання:

- 1) У яких випадках житловий будинок, інше нерухоме майно вважаються самочинним будівництвом?
- 2) Які правові наслідки встановлені законодавством для самочинного будівництва?
- 3) Чи правомірна вимога власника земельної ділянки Ващенка про знесення будинку?
- 4) Чи правомірна вимога Петрова про відшкодування йому власником земельної ділянки витрат на будівництво житлового будинку?
- 5) За яких умов Петров та Ващенко можуть набути право власності на житловий будинок, збудований Петровим?

Задача № 2. Сорін погодився продати Песикову житловий будинок, який належав йому на праві власності. Вони спільно оглянули будинок, склали та підписали договір купівлі-продажу. При цьому домовилися, що за нотаріальним посвідченням вказаного договору звернуться до нотаріуса через тиждень, коли Песиков повернеться з відрядження. Песиков передав Соріну передбачені договором грошові кошти, а Сорін віддав Песикову ключі від будинку. Через три дні після цих дій відбулося пошкодження проводки в будинку і в ньому спалахнула пожежа. Внаслідок пожежі будинок дістав серйозних ушкоджень.

У зв'язку з цим Песиков подав позов, у якому вимагав від Соріна сплатити за ремонт будинку та повернути сплачені за нього гроші. Сорін відмовився визнати такі вимоги, посилаючись на те, що на момент пожежі право власності на будинок та ризик його випадкової загибелі і пошкодження вже перейшли до покупця.

Питання:

- 1) З якого моменту виникає право власності у набувача нерухомого майна за договором?
- 2) Хто несе ризик випадкової загибелі і пошкодження майна?
- 3) Чи виникло у покупця в даній ситуації право власності на будинок?
- 4) Чи підлягають задоволенню вимоги Песикова?

Задача № 3. Краснов, повертаючись з роботи, знайшов на території підприємства жіночу сумочку. Узявши знайдену сумку додому, він подарував її своїй дружині. Згодом, через два місяці, дружина Краснова, прогулюючись з цією сумкою містом, зустріла жінку, яка заявила, що є дійсною власницею сумки і вимагала її повернути.

Дружина Краснова зажадала від чоловіка пояснень про спосіб придбання сумки. Краснов визнав, що знайшов сумку на території підприємства, де він працює. Порадившись, подружжя спільно вирішило віддати сумку її первинній власниці, але за винагороду у розмірі п'ятдесяти відсотків вартості сумки.

Питання:

- 1) Який порядок набуття права власності на знахідку?
- 2) Чи виникло у Краснова право власності на знайдену ним сумку?
- 3) Чи мають право Краснови вимагати винагороду за знахідку?

Задача № 4. Користувачі прилеглих один до одного земельних ділянок приватизували їх. Після цього власник однієї з ділянок заборонив власникові іншої використовувати його ділянку для проходу та проїзду. У відповідь на це, власник іншої ділянки закрити сусідові доступ до колодязя, яким до приватизації вони користувалися спільно. Свої дії сусіди мотивували тим, що, ставши власниками земельних ділянок, вони можуть не допускати до них будь-яких осіб.

При розгляді спору в управлінні земельних ресурсів було встановлено, що доступ до однієї з ділянок, минувши іншу, є вкрай затрудненим. Спроби забезпечити

колодязями обидві ділянки успіху не дали, бо, попри неодноразове буріння свердловини, вода не пішла.

Питання:

- 1) Про яке речове право може йтися у даному випадку і чи є підстави для його встановлення?
- 2) Яким чином слід вирішити спір, що виник між власниками земельних ділянок?

Задача № 5. Іванов і Замкова проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу і за період проживання збудували будинок. Після припинення спільного проживання між сторонами виникла суперечка про розподіл будинку, за вирішенням якого сторони звернулися до суду. Суд визнав будинок об'єктом їх спільної сумісної власності та поділив навпіл. Іванов оскаржив рішення суду, зазначивши в апеляційній скарзі, що їх шлюб не було належним чином зареєстровано, Замкова під час спільного життя не працювала, і будинок було збудований на гроші, які були зароблені тільки ним.

Питання:

- 1) Як вирішити даний спір? Відповідь обґрунтуйте.
- 2) Чи зміниться рішення, якщо у Іванова і Замкової була спільна неповнолітня дитина, яка залишилася проживати з матір'ю?

Задача № 6. Лобов спільно з Роговим придбали в рівних частках двоповерховий будинок. За взаємною домовленістю між Лобовим та Роговим сім'я Лобова проживала на другому поверсі, а сім'я Рогова – на першому. Під час грози блискавка вдарила у будинок, який належав вказаним особам, внаслідок чого сталася пожежа, у результаті якої згорів тільки другий поверх, у якому проживала сім'я Лобова. Йому було виплачено страхову суму. Оскільки родині Лобова тимчасово не було де проживати, останній звернувся до Рогова з вимогою про виділення його сім'ї половини того, що уціліло після пожежі. Проте Рогов відмовився задовольнити вимоги Лобова на тій підставі, що останній одержав від страхової організації страхову суму, яка і має бути ним витрачена на відновлення другого поверху. Що стосується першого поверху, то ця частина будинку не належить Лобову, і він не має права претендувати на будь-яку його частку. Не погодившись з думкою Рогова, Лобов звернувся з позовом до суду, зажадавши поділу першого поверху будинку.

Питання:

- 1) Яким є режим майна (житлового будинку), що належить Лобову та Рогову?
- 2) Чи може Лобов претендувати на частину житлового будинку, яка вціліла після пожежі? Чи може в свою чергу Рогов претендувати на частину страхової суми, яку отримав Лобов від страхової організації?
- 3) Як має вирішити цей спір суд? Свою відповідь обґрунтуйте.

Питання:

1. Яким є режим майна (житлового будинку), що належить Лобову та Рогову ?
2. Чи може Лобов претендувати на частину житлового будинку, яка вціліла після пожежі? Чи може в свою чергу Рогов претендувати на частину страхової суми, яку отримав Лобов від страхової організації?

Задача № 7. Проживши у шлюбі понад 20-ти років, подружжя Сафонових вирішило розірвати шлюб і поділити спільне майно. За час життя у шлюбі вони придбали автомобіль, рояль для дружини, що здобула вищу музичну освіту, іменні акції на ім'я чоловіка, домашню обстановку. На премію, одержану за добросовісну роботу, чоловік придбав кольоровий телевізор. Крім того, чоловік мав житловий будинок, одержаний ним до укладення шлюбу в порядку спадкування, який згодом було істотно перебудовано. При поділі майна дружина просила врахувати ту обставину, що їх 15-річний син житиме з нею.

Питання:

- 1) Яким є режим майна подружжя? Чим він регулюється?
- 2) Як слід поділити майно? Свою відповідь обґрунтуйте.

Задача № 8. Кротову і Цвяхову належав в рівних частках на праві спільної часткової власності будинок, що складається з чотирьох кімнат і двох веранд. Кротов, одержавши відповідний дозвіл виконкому, але не спитавши згоди Цвяхова, прибудував до своєї половини дві кімнати та мезонін.

Цвяхов, посиляючись на рівність часток кожного зі співвласників, зажадав виділення йому однієї з прибудованих кімнат і частини мезоніну, погоджуючись відшкодувати вартість їх спорудження, на що Кротов відповів відмовою.

Питання:

- 1) Як має бути вирішено спір між сторонами? Свою відповідь обґрунтуйте.
- 2) Чи зміниться рішення, якби Цвяхов брав безпосередню участь у будівництві прибудови? Чому?

Задача № 9. Коркунов та Зінченко були співвласниками (у рівних частках) житлового будинку. Після того, як з вини Коркунова відбулася пожежа і будинок довелося ремонтувати, відносини між ними погіршилися настільки, що Коркунов вирішив продати належну йому частку будинку та переїхати жити в інше місце. Через посередника він усно повідомив Зінченка про свій намір, зазначивши ціну, за яку хотів би продати свою частину удома. Реакції з боку Зінченка не послідувало.

Через деякий час в частині будинку, на якій раніше мешкав Коркунов, з'явився Андрійченко і заявив, що він уклав з Коркуновим договір дарування, за яким останній безоплатно передав Андрійченку належну йому частку будинку. Зінченко звернувся до суду з позовом про передачу йому частини будинку, оскільки, на його думку, він, як співвласник, мав переважне право на її отримання.

Питання:

- 1) У якому порядку відчужуються частки у праві спільної часткової власності?

2) Чи мало місце в даному випадку порушення переважного права Зінченка на отримання частки Коркунова?

3) Чи буде укладений договір дарування між Коркуновим та Андрійченко дійсним?

Вирішіть спір між сторонами. Відповідь обґрунтуйте.

Задача № 10 Відповідно до укладеного договору кіностудії «Орльонок» була відвантажена постачальником коштовна кінознімальна апаратура. Проте в результаті помилки перевізника залізниці кінознімальна апаратура була видана іншій кіностудії «Прогрес». Дізнавшись про це, кіностудія «Орльонок» зажадала, щоб кіностудія «Прогрес» передала їй апаратуру. Натомість кіностудія «Прогрес» перерахувала на рахунок кіностудії «Орльонок» вартість апаратури. Відповідач позову не визнав на тих підставах, що апаратура їм сплачена за встановленими цінами і вже використовується, і він є законним її власником.

Питання:

- 1) Чи є відповідач законним власником?
- 2) Чи підлягає позов задоволенню? Свою відповідь обґрунтуйте.

Завдання для самостійної роботи до Теми 4:

1. Індивідуальне присвоєння і його правові форми. Поняття та види права приватної власності. Суб'єкти права приватної власності. Підстави виникнення права приватної власності фізичних та юридичних осіб. Приватизація житла, земельних ділянок, майна державних підприємств як підстави виникнення права приватної власності.
2. Об'єкти права приватної власності. Обмеження в придбанні окремих видів об'єктів у власність фізичних або юридичних осіб. Здійснення права приватної власності. Право власності на житло. Право власності на земельну ділянку. Захист прав власника при вилученні земельної ділянки, на якій розташоване майно, що йому належить.
3. Право власності фізичних осіб, що займаються підприємницькою діяльністю. Правове регулювання приватного підприємництва. Правовий режим селянського господарства. Право власності окремих видів юридичних осіб: господарських товариств, кооперативів, громадських об'єднань тощо.
4. Поняття права власності держави. Суб'єкти та об'єкти права власності держави. Державна Скарбниця. Особливі підстави виникнення права власності держави. Податки та інші збори. Поняття й підстави проведення націоналізації, реквізиції й конфіскації майна. Безгосподарне майно. Виникнення права державної власності при здійсненні діяльності митними органами України. Особливості здійснення й припинення права власності держави. Правові форми роздержавлення (приватизації) приналежній державі майна. Розмежування відповідальності суб'єктів права державної власності.
5. Поняття права комунальної власності. Суб'єкти, об'єкти й підстави виникнення права комунальної власності.

ТЕМА 5. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СПАДКОВОГО ПРАВА.

Практичне заняття №1 – 2 год.

План:

1. Загальні положення про спадкування і поняття спадкового права.
2. Особи, які мають право на обов'язкову частку в спадщині.
3. Спадкування за законом. Черговість спадкування за законом.
4. Здійснення права на спадкування.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: орієнтуватися в чинному цивільному законодавстві щодо регулювання цивільних правовідносин; аналізувати юридичні факти, які є підставами зміни та припинення цивільних правовідносин; правильно застосовувати норми цивільного права до конкретних життєвих ситуацій.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: «спадкування», «спадкодавець», «спадкоємець», «спадкове майно», «відкриття спадщини», «черги спадкоємців», «відмова від спадщини», «спадкова трансмісія», «спадкування за правом представлення».

Практичні завдання:

Задача № 1. Батько двох дітей Геращенко М.В., який хворів на онкологічне захворювання, склав заповіт, у якому було зазначено, що він передає усе своє майно його доньці Геращенко В.М. Його син Геращенко Т.М. звернувся з позовом до суду про визнання заповіту недійсним. Геращенко Т.М. вважає, що заповіт вчинений батьком в період, коли він важко хворів і не розумів значення своїх дій та не міг керувати ними, тому заповіт не відповідає внутрішній волі спадкодавця. Висновку судово-медичної експертизи щодо психічного стану батька Геращенко Т.М. не було надано.

Секретар сільської ради, який посвідчив заповіт і який є відповідачем по справі, з позовом не погодився, обґрунтовуючи це тим, що батько Геращенко Т.М. постійно виявляв бажання за життя скласти заповіт на ім'я доньки, яка доглядала за ним. Оскільки батько був хворим вона запропонувала йому скласти і посвідчити заповіт вдома у присутності двох свідків та за допомогою рукоприкладника. Батько погодився, і секретарем сільської ради було складено і посвідчено заповіт за вказаною процедурою.

Питання:

- 1) Які загальні вимоги до форми заповіту?
- 2) В яких випадках заповіт може бути посвідчений не нотаріусом, а іншою особою? Чи може секретар сільської ради посвідчити заповіт?
- 3) Коли заповіт посвідчується при свідках? Хто не може бути свідками?
- 4) В якому випадку текст правочину за фізичну особу підписує інша особа?

Задача № 2. Після смерті батька, який помер 22.01.2013 року, громадянка Шевченко В.Г. звернулася до суду з позовом, у якому просить визнати за нею право власності на житловий будинок, який залишився після смерті батька.

До звернення до суду Шевченко В.Г. звернулася до нотаріуса, щоб одержати свідоцтво про право на спадщину, але одержала відмову в зв'язку з пропусченням строку для прийняття спадщини, а також відсутністю документів, що посвідчують право власності батька на вказаний будинок. Шевченко В.Г. пояснила, що ці документи були отримані нею значно пізніше, в зв'язку з чим вона пропустила встановлений законом строк прийняття спадщини.

Питання:

- 1) Що повинен зробити спадкоємець, який не проживав разом зі спадкодавцем на час прийняття спадщини, але бажає її прийняти?
- 2) Які строки встановлюються законом для прийняття спадщини?
- 3) Які наслідки пропусчення строку для прийняття спадщини?

Задача № 3. Юшко А.І. звернувся до суду з позовом про визнання договору купівлі-продажу дійсним та визнання права власності на будинок. Він пояснив, що 15.01.2013 року придбав у Кулікова В.Г. житловий будинок за договором купівлі-продажу. Правочин вони не посвідчили нотаріально, так як Куліков В.Г. не мав правовстановлюючих документів на будинок.

Куліков В.Г. пояснив, що будинок йому перейшов у спадщину від бабусі. Після її смерті він фактично вступив в управління майном, залишився проживати в будинку, зробив там ремонт. Таким чином, він вважає себе власником даного жилого будинку, яким може розпоряджатися ним на власний розсуд.

Питання:

- 1) До якої черги спадкоємників належать онуки спадкодавця?
- 1) Чи буде судом встановлено факт прийняття спадщини онуком?
- 2) Чи є договір купівлі-продажу дійсним? Може в цьому випадку бути визнано право власності на будинок?

Задача № 4. Громадянка похилого віку (70 років) Тимченко А.П. тяжко хворіла, і її донька Копиленко М.В. разом з чоловіком постійно допомагали матері по господарству, купували ліки, а коли її стан погіршився за власний рахунок доглядали та лікували її в міській лікарні. За життя Тимченко А.П. неодноразово заявляла, що все своє майно заповідає Копиленко М.В., але заповіту скласти не встигла. Після смерті Тимченко А.П. залишилося майно, яке за законом мали успадковувати її діти, Копиленко М.В. та Тимченко Б.В. (син). Проте Тимченко Б.В., що мешкав в іншій області, на неодноразові прохання до нього про приїзд та допомогу за останні два роки, коли мати хворіла і була немічною, не з'являвся, коштів на утримання не надсилав, навіть не приїхав на поховання і ніякої матеріальної допомоги не надавав. Копиленко М.В. звернулася до суду з позовом про усунення свого брата від права на спадкування за законом.

Питання:

- 1) Чи закріплено в законодавстві обов'язок дітей піклуватися про своїх батьків?
- 2) Які особи усуваються від права на спадкування?
- 3) Що слід враховувати судам при встановленні факту ухилення особи від надання спадкодавцеві допомоги?

Задача № 5. Прокурор Гірницького району м. Макіївки в інтересах територіальної громади в особі районої ради Гірницького району звернувся до суду з заявою про визнання спадщини відумерлою та про передачу у власність територіальної громади будинку з господарськими спорудами.

Питання:

- 1) Через які органи територіальні громади діють у цивільних відносинах?
- 2) В яких випадках територіальна громада є суб'єктом спадкових правовідносин?
- 3) Який порядок визнання спадщини відумерлою?

Задача № 6. Громадянка Назарова звернулася з позовом до громадянина Карпенка і Тertiшного про поділ спадкового майна.

Позивачка зазначала, що у травні 2004 р. помер її та відповідачів батько. Після його смерті залишився будинок та автомобіль. Карпенко і Тertiшний отримали свідоцтво про право на спадщину і в березні-квітні 2005 р. продали житловий будинок та автомобіль.

Позивачка зазначала, що вона разом з відповідачами вживала заходів до збереження будинку, наглядала за будинком та обробляла присадибну ділянку і тому її слід вважати такою, що прийняла спадщину.

Питання:

Які дії свідчать про прийняття спадщини? Яким чином провадиться оформлення документів на вступ до прийняття спадщини?

Вирішіть справу.

Задача № 7. До нотаріальної контори звернулася Косаченко із заявою про відмову від спадщини, що заповідалася їй батьком, на користь своєї дочки і внучки спадкодавця Галини Артемьєвої. Одночасно до нотаріальної контори поступила заява від Галини Артемьєвої про видачу їй свідоцтва про право на спадщину майна померлої бабусі, на яке заповіту залишено не було. Косаченко на отримання спадщини після смерті матері не претендувала і в нотаріальні органи із цього приводу не зверталася. Нотаріус залишив заяву Косаченко про відмову від спадщини на користь дочки без наслідків, а в проханні Артемьєвій про видачу свідоцтва про право на спадщину майна бабусі відмовив. Вважаючи, що дії нотаріуса незаконні, Косаченко і Артемьєва звернулися до суду.

Питання:

- 1) Чи мала право Косаченко відмовитися від спадщини на користь дочки?
- 2) Як слід оцінити дії нотаріуса, що відмовив Артем'євій у видачі свідоцтва про право на спадщину? Відповідь обґрунтуйте.

Задача № 8.

При зіткненні електропоїзда, прямуючого в м.Київ, з товарним поїздом, Василь Васнецов, який повертався додому після покупки будинку в селищі Комарово, загинув.

Через тиждень до нотаріуса звернулася дружина загиблого із заявою про прийняття нею спадщини, в якому просила організувати охорону купленого чоловіком дома. Кілька днів по тому до нотаріуса звернулася Любов Леваневська, яка заявила, що протягом шести років фактично була дружиною загиблого. За її словами, Василь Васнецов пішов від своєї дружини, ще не розірвавши з нею шлюб, і всі ці роки проживав в її квартирі. В даний час вона знаходиться на другому місяці вагітності. Будинок же Василь Васнецов купив для них і їх майбутньої дитини. У заяві Любов Леваневського просила розділити спадкове майно спадкодавця з урахуванням майбутнього народження його дитини.

Питання

1. Чи зобов'язаний нотаріус задовольнити прохання Леваневського про поділ спадкового майна Василя Васнецова з урахуванням майбутнього народження дитини у спадкодавця?
2. Як зможе Любов Леваневського довести, що батьком ще не народженої дитини є Василь Васнецов? Якщо вона представить такі докази, то виникне право на спадщину у ще не народженої дитини?
3. Коли має вирішитися питання про розподіл майна в описаному в завданні випадку?
4. В чому полягатимуть заходи з охорони будинку в селищі Комарово, які повинен зробити нотаріус за заявою подружжя Васнецова? За чий рахунок будуть відшкодовані витрати з охорони будинку?
5. Які дії повинна буде вжити дружина Васнецова для збільшення своєї частки в спадщині, якщо до спадкування майна її чоловіка буде покликаний дитина Любові Леваневського після його народження?
6. Представник якого органу повинен буде присутній під час розподілу спадщини Василя Васнецова в разі народження його дитини живим?

Задача № 9.

12 березня 2016 року на вокзалі міста Н. загинув Савелій Савельєв в результаті вибуху саморобної бомби, а його дружина Юлія Савельєва померла 13 березня в лікарні від отриманих ран під час вибуху бомби. Заповітів вони не залишили.

Савелій Савельєв був власником цегельного п'ятикімнатній будинку і земельної ділянки розміром 0,12 га. Юлії Савельєвої належали приватизована двокімнатна квартира і садовий будиночок із земельною ділянкою розміром 0,06 га.

Майно загиблих розраховують отримати наступні особи:

- • мати загиблого Нонна Савельєва, 50 років;
- • дочка загиблого Рита, 10 років;
- • батько загиблої Арсен Агаєв, 55 років;
- • син загиблої Діма, 17 років;
- • спільний син загиблого подружжя Олег, трьох років;
- • тітка загиблого Катерина Єжова, 58 років, що жила разом з подружжям Савельєва в їхньому будинку, що складалася на повному утриманні загиблого і ростила його дітей від дня їх народження.

Питання

1. Успадковує Юлія Савельєва майно свого чоловіка після його смерті?

- 2. Чи може Рита бути покликана до спадкоємства майна мачухи, а Діма - до спадкоємства майна вітчима?
- 3. Чиє майно має право успадковувати Катерина Єжова, якщо врахувати, що вона ростила Олега з дня його народження?
- 4. Хто із зазначених в завданні осіб є спадкоємцями Савелія Савельєва, а хто - Юлії Савельєвої?
- 5. Визначте, на які частки (вказіть їх розмір) спадкового майна загиблого подружжя Савельєвих будуть видаватися свідоцтва про право на спадщину за законом?

Задача № 10. Подружжя Надія та Пилип мали доньку, неповнолітнього сина, тітку і, крім цього, на їх утриманні з 30 червня 2006 р. знаходився родич Паньков віком 68 років, який теж проживав спільно з ними.

У травні 2012 р. Пилип помер. Після його смерті відкрилася спадщина загальною вартістю 72 тис. грн., включаючи предмети домашньої обстановки та вжитку вартістю 18 тис. грн.

Питання:

Визначте коло спадкоємців та вартість майна, яке кожен з них успадковує. Хто має право на обов'язкову частку у спадку?

Завдання для самостійної роботи до Теми 5:

1. Генеза спадкового права.
2. Виконання заповіту. Право заповідача на призначення виконавця заповіту. Призначення виконавця заповіту за ініціативою спадкоємців. Призначення виконавця заповіту нотаріусом. Згода особи на призначення її виконавцем заповіту.
3. Повноваження виконавця заповіту. Право виконавця заповіту на плату за виконання своїх повноважень. Контроль за виконанням заповіту. Право на оскарження дій виконавця заповіту.
4. Строк чинності повноважень виконавця заповіту. Право виконавця заповіту на відмову від здійснення своїх повноважень.
5. Оформлення права на спадщину. Право спадкоємця на одержання свідоцтва про право на спадщину. Обов'язок спадкоємця звернутися за свідоцтвом про право на спадщину на нерухоме майно.
6. Строк видачі свідоцтва про право на спадщину. Державна реєстрація права на спадщину. Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину.
7. Визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину.
8. Поняття спадкового договору. Сторони у спадковому договорі. Форма спадкового договору.
9. Обов'язки набувача у спадковому договорі. Особливості спадкового договору з участю подружжя.
10. Забезпечення виконання спадкового договору. Розірвання спадкового договору.

Індивідуальні завдання до Теми 5:

Задача №.

Після довгої розлуки з батьком, від якого останній лист одержав ще 2002 р., в січні 2006 р. Олександр Молчанов приїхав до місця його попереднього проживання (у віддалене село) і дізнався, що в будинку його батька вже давно ніхто не проживає. При цьому було очевидно, що батько нікуди не виїжджав, оскільки вдома залишилися усі документи. Сусіди батька О. Молчанова більше 3-х років його не бачили і не одержували про нього жодних відомостей.

О. Молчанов разом із сестрою Іриною звернувся до суду із заявою про оголошення батька померлим. Рішення було винесено судом 15 травня 2006 р. Проте 20 травня О. Молчанов загинув. Між його сестрою та вдовою виник спір про те, хто з них і на яку частину спадщини О. Молчанова має право.

Вирішить справу.

Завдання 2

Проаналізуйте 2-3 наукові статті за питаннями теми. Зробіть їх порівняльний аналіз.

Завдання 3

Підготуйте доповідь та презентацію за питаннями теми.

ТЕМА 6. Цивільно-правові договори

План

1. Поняття, функції цивільно-правових договорів. Зміст свободи договору.
2. Класифікація договорів. Основний та попередній договори.
3. Вільні та публічні договори. Ознаки публічних договорів. Взаємоузгоджені та договори приєднання.
4. Договори за участю третіх осіб.
5. Зміст договору. Істотні умови договору.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття (за потреби – перелік документів, складання яких передбачається програмою) Уміти: орієнтуватися в чинному цивільному законодавстві щодо цивільно-правових договорів; аналізувати юридичні факти, які є підставами зміни та припинення цивільно-правових договорів; правильно застосовувати норми цивільного права до конкретних життєвих ситуацій.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: цивільно-правовий договір, свобода договору, публічний договір, договір приєднання, договори за участю третіх осіб, оферта, акцепт, істотні умови договору.

ТЕМА 6. Цивільно-правові договори

Практичне заняття № 1 – 2 год.

План

1. Поняття та стадії укладення договорів.
2. Місце та момент укладення договору.
3. Особливості укладення деяких видів договорів (на аукціонах, біржах, тощо).
4. Зміна та розірвання договорів.

Практичні завдання.

Задача 1.

ТОВ “Альфа” користувалося приміщенням, яке належало ТОВ “Вега”. Відносини між ними не були оформлені договором. Через чотири місяці ТОВ “Вега” надіслало ТОВ “Альфа” проект договору оренди, в якому визначався строк оренди з моменту фактичного використання орендарем приміщення. Юрист ТОВ “Альфа” не погодився з такою умовою, зазначивши, що положення договору не можуть застосовуватися до відносин, які виникли до моменту його укладення.

Чи правильну консультацію надав юрист ТОВ “Альфа”?

Задача 2.

Сатанеєв, який збирав протягом багатьох років колекцію монет, вирішив розпродати її, розділивши зібрані їм монети по країнах, в обігу яких вони знаходяться. На приналежність до кожної країни припадала однакова за вартістю кількість монет. Руднєв, приятель Сатанеєва, виявив бажання придбати якусь із серій монет, але пообіцяв оплатити покупку через 10 днів - в день одержання зарплати. У вказаний день зарплата була виплачена, і Руднєв прийшов за покупкою. До цього часу він вирішив, що купити монети, що є особливо цінними. Проте саме ці монети виявилися вже проданими. Від одержання іншої залишеної йому серії монет він відмовився і вважав себе вільним від будь-яких зобов'язань. Сатанеєв відправив колекцію Руднєву поштою і через суд зажадав її оплати, тому що він вважав, що право вибору предмету виконання за укладеним договором належить йому.

Проаналізуйте аргументи сторін.

Задача 3.

Угрюмов, знаходячись у стані алкогольного сп'яніння, чекав маршрутний автобус на зупинці. Коли автобус підійшов, Угрюмов зробив спробу потрапити у салон, але водій автобуса заборонив йому це зробити, посилаючись на алкогольний стан Угрюмова, та виштовхнув його із салону. Угрюмов звернувся до юриста за консультацією, поставивши такі запитання: 1. Чи мав право водій автобуса не впустити пасажера в салон, адже маршрутний автобус – це транспорт загального користування? 2. Чи має право він стягнути з водія заподіяну шкоду?

Задача 4.

Березовський запропонував своєму знайомому Абрамовичу придбати у нього картину відомого майстра. Наступного дня Абрамович направив Березовському факсом відповідь, в якій містилася згода купити картину та вказувалася ціна. Через п'ять днів Березовський повідомив Абрамовича, що згодний продати йому картину, але за ціною, яка на 25 % більша, ніж ціна, запропонована Абрамовичем. Абрамович не погодився, зазначивши, що, на його думку, договір уже укладений на умовах, що містяться у його факсимільному повідомленні, яке є акцептом.

Дайте визначення оферти та акцепту. Чиї дії в даному випадку можна розглядати як оферту або акцепт? Чи був укладений договір? Вирішіть спір.

Задача 5.

Постачальник та покупець уклали договір поставки металопродукції. Ціна в договорі не була визначена. Строк поставки – через три місяці після укладення договору. Коли підійшов строк поставки продукції, ціна на неї у зв'язку із зміною кон'юнктури ринку виросла удвічі. Постачальник вимагає оплати продукції за ціною, яка існує на день поставки. Покупець погоджується оплатити продукцію за ціною, яка існувала на момент укладення договору

Вирішіть справу.

Задача 6.

Степанова домовилася з Максимовим про продаж йому житлового будинку з 80 тис. гривень. Для підтвердження укладення договору купівлі-продажу покупець передав Степановій завдаток в 10 тис. гривень, про що було укладено письмовий договір. Але через кілька днів Степанова повідомила Максимова, що вона вирішила будинок не продавати. Максимов звернувся в суд з позовом, в якому просив або стягнути з Степанової завдаток у подвійному розмірі, або прийняти рішення про примусовий продаж йому будинку.

Яке рішення має винести суд? За яких умов у Максимова була б можливість вимагати примусового продажу йому будинку?

Завдання для самостійної роботи до Теми 6:

1. Порядок укладання договорів на біржах.
2. Порядок укладання договорів на аукціонах.
3. Порядок укладання господарських договорів.

Індивідуальні завдання до Теми 6:

скласти документи:
договір приєднання;
публічний договір

ТЕМА 7. ДОГОВОРИ ПРО ПЕРЕДАЧУ МАЙНА У ВЛАСНІСТЬ

Семінарське заняття № 1 2 год.

План:

1. Договір купівлі-продажу. Зміст договору купівлі-продажу.
2. Сторони договору їх права та обов'язки. Строк та момент виконання обов'язку продавця передати товар. Правові наслідки порушення умов договору щодо кількості, асортименту, якості товару.
3. Гарантійні строки. Ціна і оплата товару. Продаж товару у кредит. Особливості купівлі-продажу товару на біржі.
4. Поняття та особливості договору роздрібної купівлі-продажу. Продаж товару за зразками. Продаж товарів з використанням автоматів. Договір з умовою про доставку товару покупцеві. Поняття договору найму-продажу.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття (за потреби – перелік документів, складання яких передбачається програмою). Уміти: орієнтуватися в чинному цивільному законодавстві щодо договорів з передачі майна у власність; аналізувати юридичні факти, які є підставами виникнення договорів з передачі майна у власність; правильно застосовувати норми цивільного права до конкретних життєвих ситуацій.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: Загальна

характеристика договору міни. Поняття договору дарування. Предмет, форма, сторони договору дарування. Сторони у договорі дарування, їх права та обов'язки. Розірвання договору дарування. Пожертва й права жертвувача. Поняття, форма і сторони договору ренти. Забезпечення виплати ренти і відповідальність за прострочення виплати ренти. Поняття договору довічного утримання (догляду). Форма, сторони і особливості договору довічного утримання. Обов'язки сторін за договором довічного утримання. Припинення договору довічного утримання й правові наслідки розірвання договору довічного утримання.

ТЕМА 7. ДОГОВОРИ ПРО ПЕРЕДАЧУ МАЙНА У ВЛАСНІСТЬ

Практичне заняття № 1 – 2 год.

План

1. Поняття, сторони, порядок і форма укладання договору поставки. Істотні умови та зміст договору.
2. Зміна і розірвання договору поставки.
3. Загальна характеристика договору контракції сільськогосподарської продукції.
4. Поняття та зміст договору про постачання енергетичними й іншими ресурсами через приєднану мережу; його відмінність від подібних договорів.

Задача 1.

Торгівельне підприємство "Фрукти" (м. Дніпро) закупило у фірми "Алан" (м. Одеса) 1,5 тони цитрусових. Куплений товар був прийнятий представником покупця та за взаємною згодою поміщений на зберігання в спеціальний склад продавця за тієї умови, що фірма "Алан" відправить цитрусові залізницею на першу вимогу покупця, коли по його заявці буде виділено вагони.

Партія цитрусових знаходилася на зберіганні більш як три місяці. Після чого з'ясувалося, що їх значна частина стала непридатною для використання. Як було встановлено експертизою, фірма "Алан" вжила всіх заходів для того, щоб зберегти товар від зіпсування.

Покупцем було заявлено позов, в якому зазначалось, що ризик випадкового знищення товару покладено законодавством на продавця до тих пір, поки право власності на товар не перейде до покупця, тому фірма „Алан” повинна відшкодувати вартість зіпсованих цитрусових. Фірма "Алан" позов не визнала, бо вважала себе не винною в загибелі товару, який знаходився на зберіганні.

1. Коли обов'язок продавця передати товар покупцеві вважається виконаним?
2. З якого моменту ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця?
3. Як вирішити спір?

Задача 2.

Сидоренко 5 травня купив в магазині "Пума-спорт" спортивний костюм і кросівки, які в присутності продавця він оглянув і приміряв. Вдома він разом з жінкою обдивився куплені речі, однак цього разу йому не сподобався колір і фасон спортивного костюма. Спортивний костюм він не одягав, тому що вирішив віднести його в магазин і обміняти, але цього довгий час не робив, бо знаходився у відрядженні.

2 серпня, збираючись до спортивної зали, він помітив, що кросівки мають серйозні недоліки: вони погано проклеєні, та ще й відрізняються один від одного кольором вставних деталей. Наступного дня Сидоренко зайшов до магазину і звернувся з вимогою поміняти спортивний костюм і повернути йому вартість кросівок.

Адміністрація магазину йому відмовила через те, що спортивний костюм є якісним, кросівки були ношені та дефекти вказаного товару були помічені не зразу, тому покупець втратив право вимагати обміну вказаної речі. Крім цього адміністратор магазину вказав на те, що магазин є приватним і на нього не розповсюджується правила купівлі-продажу в торгових закладах.

1. Яким нормативно-правовими актами необхідно керуватися при вирішенні цієї справи?

2. Які права має споживач у разі придбання товару неналежної та належної якості?

3. Яким буде рішення суду по цій справі?

Задача 3.

В кінці робочого дня купив в магазині останню пральну машину-автомат певної серії. Продавець поспіхом упакував машину та передав її покупцеві. Приїхавши додому, Щербань виявив, що в технічному паспорті не проставлено штамп магазину та дату продажу. Крім того, в паспорті не вистачає кількох сторінок, в тому числі й гарантійного талону. Детально ознайомившись з технічним паспортом, Щербань зрозумів, що приєднати її до водопровідної труби та підключити до електромережі не можливо власними силами. Встановити, як це робити та до кого звернутися теж не можна, тому що відсутня сторінка в технічному паспорті.

Наступного дня Щербань звернувся до магазину з вимогою замінити технічний паспорт пральної машинки, проставити в ньому дату продажу і видати гарантійний талон. Адміністрація магазину відмовилась виконати вимогу Щербаня, обґрунтовуючи свою відмову тим, що в місто поступила велика партія таких пральних машин і невідомо, де він купив свою машину. Якщо вона і була куплена в цьому магазині, то все одно в магазині немає зайвих технічних паспортів.

1. Як Щербань може захистити свої права?

2. Чи є правомірною відмова адміністрації магазину ?

Задача 4.

За договором купівлі-продажу мале підприємство «Агва» придбало у ТОВ «Вікторія» партію товару. При укладенні договору було передбачено, що покупець повинен забрати товар 1 липня, а він прибув за ним тільки 3 липня і з'ясував, що під час грози 2 липня в склад попала блискавка, і товар згорів. Покупець пред'явив позов

до продавця про надання йому тієї ж кількості і якості товару та відшкодування збитків. Як має бути вирішена справа? Які наслідки настануть у тому випадку, якщо товар було відібрано та розміщено у окремому складі?

Задача № 5. Підприємство "Господар" уклало з товариством з обмеженою відповідальністю "Нове" договір купівлі-продажу будинку, що належав підприємству "Господар". Працівник бюро технічної інвентаризації відмовив в реєстрації договору, посилаючись на те, що договір купівлі-продажу будинку не був нотаріально посвідчений, а отже, є недійсним. Товариство звернулося до господарського суду із позовом про спонукання БТІ здійснити реєстрацію договору.

Питання:

1. Які наслідки недодержання обов'язкової нотаріальної форми договору?
2. Які аргументи застосовуватиме товариство на підтримку своїх позовних вимог?
3. Яке рішення має прийняти господарський суд?

Задача 6.

Між рибоконсервним заводом і торговельним підприємством було укладено договір поставки рибних консервів. Рибоконсервний завод свої зобов'язання не виконав протягом осіннього сезону, в зв'язку з чим торговельне підприємство подало позов про сплату неустойки. В господарському суді відповідач пояснював, що недоставка продукції пов'язана з невиконанням зобов'язань постачальниками самого заводу — риболовецькими об'єднаннями, які через штормову погоду на тривалий час змушені припинити рибний лов. Торговельне підприємство відкинуло аргументи постачальника, вважаючи, що вони мають значення у відносинах між консервним заводом і риболовецькими об'єднаннями.

Питання:

1. Яка загальна характеристика договору поставки?
2. Чи може завод перекласти відповідальність на своїх контрагентів?
3. Яке рішення має прийняти господарський суд?

Завдання для самостійної роботи до Теми 6:

1. Договір купівлі-продажу в процесі приватизації.
2. Організаційно-правові основи торговельної діяльності.
3. Договір постачання газу населенню.
4. Договір постачання газу юридичним особам.

Індивідуальні завдання до Теми 6:

Скласти документи:

1. договір приєднання;
2. публічний договір

ТЕМА 8. ДОГОВОРИ ПРО ПЕРЕДАЧУ МАЙНА У КОРИСТУВАННЯ

План:

1. Поняття та предмет договору найму. Строк договору найму.
2. Права та обов'язки сторін. Права третіх осіб на річ, передану у найм.
3. Поняття договору піднайму. Припинення договору найму.
4. Основні різновиди договору найму (оренди).
5. Договір прокату. Предмет та особливості договору прокату. Плата за прокат речі. Особливості договору прокату.
6. Договір найму (оренда) земельної ділянки.
7. Найм будівлі або іншої споруди. Порядок державної реєстрації договору будівлі або споруди, плата за користування.
8. Найм (оренда) транспортного засобу. Особливості найму транспортного засобу з екіпажем.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття (за потреби – перелік документів, складання яких передбачається програмою). Уміти: орієнтуватися в чинному цивільному законодавстві щодо договорів з передачі майна у користування; аналізувати юридичні факти, які є підставами виникнення договорів з передачі майна у користування; правильно застосовувати норми цивільного права до конкретних життєвих ситуацій.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: Поняття та предмет договору найму. Договір прокату. Права третіх осіб на річ, передану у найм. Договір піднайму. Договір лізингу. Договір позички.

ТЕМА 8. ДОГОВОРИ ПРО ПЕРЕДАЧУ МАЙНА У КОРИСТУВАННЯ**Практичне заняття № 1 – 2 год.****План:**

1. Поняття договору найму житла. Сторони у договорі найму житла.
2. Предмет і форма договору найму житла. Обов'язки наймача житла. Строк договору найму житла.
3. Договір піднайму житла. Розірвання договору найму житла.
4. Поняття договору лізингу. Форма та зміст договору лізингу.
5. Права та обов'язки сторін договору лізингу.
6. Поняття та сторони договору позички. Форма та предмет договору позички. Зміст та строк договору позички.
7. Розірвання договору позички. Припинення договору позички.

Практичні завдання

Задача 1.

Підприємець Калінін за договором оренди з магазином "Спорттовари" використовував вільне складське приміщення для зберігання будівельних матеріалів. Оскільки з вини партнерів Калініна поставка будівельних матеріалів за останні три місяці не проводилася, складське приміщення не використовувалося, Калінін за цей період не сплачував орендної плати.

Магазин звернувся в господарський суд з вимогою розірвати договір і відшкодувати понесені збитки в тому числі упущену вигоду.

Який порядок плати за користування майном? Дайте правовий аналіз ситуації.

Задача 2.

10 травня 2013 року фонд комунального майна міста Дніпропетровська звернувся в господарський суд з позовом про виселення АТ "Сигма" із займаного ним приміщення у зв'язку із закінченням строку договору.

АТ заперечило проти позову. При розгляді справи представник АТ посилався на те, що договором був передбачений інший порядок припинення: "якщо за два місяці до закінчення строку договору жодна із сторін не заявить про припинення, він вважається поновленим на той же строк", тобто 5 років.

Фонд комунального майна заявив претензію про розірвання договору 10 травня, тобто через 5 місяців після закінчення строку.

1. Протягом якого часу можна було заявити претензію про припинення договору? 2. Які строки оренди? Вирішіть спір.

Задача 3.

ТОВ «Еверест» за договором оренди передало споживчому товариству "Колос" нежитлове приміщення загальною площею 300 кв.м. для виробничих потреб строком на п'ять років. Договір укладено між сторонами 20 березня 2011 року.

17 березня 2012 року згідно планової перевірки було проведено обстеження стану використання переданих в оренду об'єктів, в тому числі зазначеного приміщення. За результатами перевірки складено акт, в якому зазначалося: орендоване СП "Колос" приміщення в напіврозваленному стані, практично все інженерне обладнання зламано або відсутнє, покрівля протікає.

На підставі акту обстеження 17 липня 2012 року орендодавець звернувся до СП "Колос" з претензією про розірвання договору, звільнення приміщення та відшкодування збитків. Оскільки претензія була відхилена, орендодавець звернувся до господарського суду. Позовні вимоги обґрунтовувалися: а) несплатою орендної плати за останні 6 місяців; б) невикористанням об'єкту.

Відповідач, заперечуючи проти позову, стверджував, що надане йому приміщення є непридатним для використання і потребує капітального ремонту. Відповідач неодноразово звертався до позивача з відповідними заявами, але безрезультатно.

Питання:

1. Вирішіть спір. На кого покладається обов'язок проведення капітального та поточного ремонту об'єкту оренди?
2. Який порядок розірвання договору оренди?

Задача № 4. З вини орендаря сталася пожежа, якою було пошкоджено складські приміщення. За договором оренди у разі пожежі чи іншого пошкодження майна з вини орендаря орендар мав відшкодувати:

- а) суму орендної плати за час проведення ремонтних робіт;
- б) вартість ремонтних робіт, що проводяться орендодавцем, яка визначається за кошторисом будівельної організації.

Питання:

1. Хто несе ризик випадкової загибелі майна?
2. Чи було завдано майну орендодавця збитків? Що означає термін "збитки" за чинним законодавством?
3. Чи відповідають законодавству наведені положення договору оренди? Чи задовольнить суд вимоги орендодавця у разі, якщо орендар відмовиться добровільно відшкодувати вказані суми?

Задача № 5. Між двома підприємствами було укладено договір оренди нежитлового приміщення строком на 1 рік. Плату за користування приміщенням передбачалося вносити щомісячно. Оскільки протягом шести місяців орендар не сплачував орендних платежів, орендодавець надіслав йому листа, в якому повідомляв про дострокове розірвання договору і вимагав забрати товари, які зберігалися у приміщенні. У своїй відповіді орендар повідомляв, що одностороння відмова від виконання зобов'язань заборонена, і погрожував звернутися до суду з позовом про усунення перешкод в користуванні приміщенням.

Питання:

1. Чи передбачає законодавство випадки дострокового розірвання договору оренди? Чи може таке розірвання відбуватися в односторонньому порядку?
2. Що можна порадити орендодавцеві у цій ситуації?

Задача № 6. Спільне підприємство і товариство з обмеженою відповідальністю уклали договір оренди нежитлових приміщень, що належали товариству, в якому розмір орендної плати обумовлювався в доларах США з умовою її сплати в національній валюті за курсом Національного банку України на день платежу. У зв'язку зі зміною курсу валюту розмір орендної плати значно підвищився, у зв'язку з чим орендар запропонував унести зміни до договору, зафіксувавши розмір орендної плати у гривнях та зменшивши суму орендної плати. Орендодавець не погодився, і орендар звернувся до суду із позовом про примусове внесення змін до договору оренди.

Питання:

1. Яким законодавством регулюються відносини, що склалися між сторонами? У якому порядку можлива зміна умов договору щодо розмірів орендної плати?
2. Чи можливе встановлення суми договору в доларах США?
3. Яке рішення має прийняти суд?

Задача № 7. Товариство з обмеженою відповідальністю "Граніт" здавало в оренду складські приміщення з метою зберігання в них кави, що потім реалізовувалася через мережу магазинів роздрібної торгівлі. Зміна кон'юнктури ринку і різке зростання вартості кави призвели до зменшення обсягів продажу і утворення заборгованості з орендної плати.

Коли представник орендаря прибув для отримання чергової партії товару, орендодавець відмовився видати товар, погрожуючи при цьому не видавати каву до погашення заборгованості. Орендар направив орендодавцю лист, в якому зазначив, що вартість товару в сотні разів перевищує заборгованість за орендними платежами і що подібним чином він не вправі примушувати до сплати суми заборгованості.

У відповідь на претензію орендодавець частково погодився з неправомірністю своїх вимог і запропонував орендарю отримати каву в кількості меншій, ніж заявлено, а решту товару, вартість якого дорівнює заборгованості за орендними платежами, залишити в розпорядженні орендодавця.

Питання:

1. Визначте істотні умови договору оренди.
2. У якому порядку вирішуються спори між орендодавцем та орендарем?
3. Що можна порадити орендодавцеві та орендареві? Вирішіть ситуацію.

Завдання для самостійної роботи до Теми 8:

1. Поняття, правова характеристика договору прокату.
2. Права та обов'язки сторін в договорі прокату.
3. Особливості оренди державного то комунального майна.
4. Види житла та житлового фонду

Індивідуальні завдання до Теми 8:

скласти документи:

1. договір позички;
2. договір найму житла;
3. договір найму капітальної споруди;
4. договір лізингу;
5. договір прокату.

ТЕМА 9. Договори з виконання робіт

Семінарське заняття № 1- 2 год.

План:

1. Договір підряду та його характерні ознаки. Зміст договору підряду. Права та обов'язки сторін. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження матеріалу. Ціна роботи. Поняття кошторису. Строки виконання роботи. Порядок оплати роботи.
2. Відповідальність сторін за договором підряду.
3. Договір побутового підряду. Форма, поняття, зміст, основні умови укладання і виконання договору побутового підряду.
4. Поняття договору будівельного підряду. Обов'язки сторін за договором будівельного підряду. Порядок, строк і укладання договору будівельного підряду.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття (за потреби – перелік документів, складання яких передбачається програмою). Уміти: орієнтуватися в чинному цивільному законодавстві щодо договорів з надання робіт;; аналізувати юридичні факти, які є підставами виникнення договорів з надання робіт; правильно застосовувати норми цивільного права до конкретних життєвих ситуацій.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: Договір підряду. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження матеріалу. Ціна роботи. Кошторис. Строки виконання роботи. Порядок оплати роботи. Договір побутового підряду. Договір будівельного підряду. Договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

ТЕМА 9. Договори з виконання робіт

Практичне заняття № 1 – 2 год.

План

1. Договір побутового підряду. Форма, поняття, зміст, основні умови укладання і виконання договору побутового підряду.
2. Поняття договору будівельного підряду. Обов'язки сторін за договором будівельного підряду. Порядок, строк і укладання договору будівельного підряду.
3. Загальна характеристика підряду на проектні та пошукові роботи. Обов'язки підрядника та замовника. Відповідальність підрядника за недоліки документації та робіт.
4. Поняття договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Порядок виконання робіт за договором. Права сторін на результати робіт. Обов'язки сторін. Відповідальність виконавця за порушення договору.

Практичні завдання:

Задача 1.

Громадянин Міронюк уклав з робітниками будівельної організації Антоновим, Соколовим і Хмельновим договір, який вони назвали трудовою угодою, і у відповідальності з яким останні зобов'язались у вільний від основної роботи час збудувати на ділянці Міронюка будинок з його матеріалів. Оскільки Міронюк не зміг до обумовленого строку дістати матеріали і передати їх робітникам, то вони почали будувати будинок на місяць пізніше, ніж узгоджено за договором. До 18 червня будівництво будинку було майже закінчено, залишилося лише провести деякі малярні роботи, але вночі була гроза, і від удару блискавки будівля згоріла. Робітники вимагали від Міронюка оплатити вартість роботи, посилаючись на те, що укладений договір був трудовим. Міронюк відмовився оплатити вартість роботи в зв'язку тим, що вона ним не прийнята.

1. Чи обґрунтовані вимоги робітників та заперечення Міронюка?
2. Чи можна назвати договір, який був укладений між Міронюком і робітниками трудовим договором?
3. Яким буде рішення суду по цій справі?

Задача 2.

Петров уклав договір з підприємством "Дніпробуд" на ремонт своєї трикімнатної квартири. Вартість робіт та використаного матеріалу була визначена загальною сумою в 45 тис. гривень. Відповідно до умов договору, ремонт повинен початися 1 червня 2013 року та закінчитися 29 липня 2013 року.

При укладенні договору Петров заплатив 6 тис. гривень, а 1 червня 2013 року до нього зателефонували з "Дніпробуд" та попросили згоди на перенесення початку робіт на 15 червня 2013 року, пояснивши це тим, що підприємство не має достатньої кількості робітників для початку виконання ремонту, тому що деякі з них працюють на інших об'єктах. Петров відмовився від цієї пропозиції, так як на час ремонту він взяв відпустку і тому не може чекати стільки днів.

Роботи були початі лише 15 червня 2013 року, а закінчені 29 серпня 2013 року. По закінченні робіт Петров сплатив 25 тис. гривень, а решту сплатити відмовився, важчаючи це понесенням збитків (він взяв відпустку за власний рахунок, для того щоб спостерігати за якістю виконуваної роботи). Окрім цього частину роботи він виконав сам. "Дніпробуд" звернувся з позовом до суду про стягнення з Петрова всієї суми, вказаної у договорі.

Яким буде рішення суду по справі?

Задача 3.

Незадовго до закриття майстерні три лікарі місцевої лікарні здали на ремонт свої годинники. Оскільки квитанцій про прийняття майна на ремонт не було, годинники були прийняті без їх оформлення. Тієї ж ночі майстерня була погромлена, внаслідок чого годинник Білого пропав, а годинники Єгоров та Гопанюка були пошкоджені, внаслідок чого вартість ремонту зросла в десять разів. Білий звернувся з вимогою про повернення йому нового годинника тієї ж марки, а Єгоров та Гопанюк - про ремонт годинників на раніше узгоджених умовах.

Власник майстерні задовольнити їх вимоги відмовився та заявив, що претензії про повернення годинника необхідно пред'являти зловмисникам (якщо вони будуть розшукані), а ремонтувати пошкодженні годинники за свій рахунок він не буде.

1. Як необхідно вирішити справу?
2. В якій формі укладається договір побутового підряду?
3. В чому полягає відповідальність сторін за договором побутового обслуговування?

Задача № 4. Фабрикою відповідно до договору перевезення був відправлений вантаж — трикотажні вироби. Перевезення здійснювалося в прямому змішаному залізнично-автомобільному сполученні. До станції Козятин вантаж перевозився залізницею під пломбами відправника вантажу. При перевантаженні на автомобільний транспорт на станції Козятин автоколона зажадала укладення з нею самотійного договору, оскільки була встановлена нестача вантажу проти ваги, зазначеної в перевізних документах. Представники залізниці заявили, що не уповноважені укладати такий договір, оскільки залізниця виступає як перевізник. Що ж стосується нестачі, то з цього приводу, як вважали представники залізниці, варто скласти комерційний акт. Автоколона запропонувала викликати представника відправника вантажу й укласти з ним договір перевезення вантажу автомобільним транспортом. Однак останній відмовився з'явитися, зазначивши, що договір перевезення укладений із залізницею.

Питання:

1. Вкажіть, які особливості укладання договорів перевезення в прямому змішаному сполученні.
2. Які підстави дають можливість твердити про існування зобов'язань між залізницею та автоколоною?
3. Чи правомірні вимоги автоколони за зазначених обставин?
4. За яких умов і хто з перевізників буде нести відповідальність за втрату вантажу, до кого слід пред'явити позов?

Задача № 5. Обласне транспортно-експедиційне агентство уклало договір з архітектурним управлінням області на виконання допоміжних операцій, пов'язаних з перевезенням вантажів: оформлення накладних на вантажі, що відправляються, оформлення одержання вантажу, що прибув, проведення розрахунків з залізницею за перевезення, доставка вантажів на станцію відправлення і зі станції призначення. У березні 2000 р. на товарну станцію прибули вагони з вантажами для управління. Залізниця повідомила про це вантажоодержувача і зажадала негайно вивантажити вагони і вивезти вантаж зі станції, щоб звільнити під'їзні колії для вантажів, що прибувають на станцію для інших вантажоодержувачів. Архітектурне управління відмовилося вивозити вантажі, зазначивши, що за договором на транспортно-експедиційне обслуговування це повинно зробити транспортне агентство. Останнє виконало розвантаження і вивезло вантажі, але з порушенням встановлених термінів.

Питання:

1. Дайте загальну характеристику договору транспортної експедиції.
2. Які права та обов'язки сторін за договором транспортної експедиції?
3. Чи можливе притягнення до відповідальності транспортного агентства та на якій підставі?

Задача № 6. Між двома приватними підприємствами було укладено договір оренди сховища для зберігання у ньому цукру (у мішках) та борошна (у паперових пакетах) строком на 6 місяців. За договором орендодавець зобов'язувався створити належні умови для зберігання товару, а також забезпечити охорону сховища.

По закінченні строку договору представники орендаря і орендодавця прибули до сховища. Відкривши його, вони з'ясували, що внаслідок тривалих злив стіни і дах сховища протекли, через що товар повністю втратив якість і товарний вигляд. Орендодавець запропонував орендареві відшкодувати вартість товару, що була записана у договорі оренди. Орендар наполягав на відшкодуванні вартості товару з урахуванням підвищення за період зберігання курсу долара США у 2 рази.

Питання:

1. Ознаки яких зобов'язань присутні у договорі оренди сховища?
2. Чи обумовлене нормативними актами використання курсу долара (індексу інфляції) як порівняльної величини для розрахунку суми збитків?
3. Яке рішення має прийняти господарський суд у разі звернення до нього орендаря?

Задача 7.

За договором між генеральним підрядником та субпідрядною організацією, остання в березні 2013 року повинна була виконати електромонтажні роботи. У зв'язку з відсутністю електроарматури роботи були початі в квітні 2013 року, внаслідок чого на 2 місяці був порушений узгоджений графік виконання роботи з будівництва об'єкта, а інша субпідрядна організація не змогла своєчасно почати поклейку шпалерів і понесла збитки. На підставі цього вона звернулася з претензією до генерального підрядника сплатити неустойку за зрив узгоджених строків, а до іншого субпідрядника - відшкодування збитків за простої.

Окрім цього, постало і питання про відшкодування вартості украдених із охоронюваного генеральним підрядником приміщення шпалер і фарби. Прийнятими розшуковими заходами злодії не були встановлені.

1. Як вирішити справу?

1. Чи зміниться рішення, якщо буде встановлено, що шпалери та фарба згоріли внаслідок пожежі, що сталася у приміщенні?

Завдання для самостійної роботи до Теми 9:

1. Відповідальність сторін за договором підряду.
2. Договір побутового підряду.

3. Поняття договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

Індивідуальні завдання до Теми 9:

скласти документи:

1. договір позички;
2. договір найму житла;

ТЕМА 10. Недоговірні зобов'язання

Семінарське заняття № 1 – 2 год.

План

1. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу. Умови обіцянки.
2. Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу.
3. Вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення.
4. Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи.
5. Зобов'язання, що виникають у зв'язку з рятуванням майна фізичної або юридичної особи.
6. Зобов'язання по усуненню загрози життю, здоров'ю і майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття (за потреби – перелік документів, складання яких передбачається програмою). Уміти: орієнтуватися в чинному цивільному законодавстві щодо недоговірних зобов'язань; застосовувати норми цивільного права щодо недоговірних зобов'язань до конкретних життєвих ситуацій.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: недоговірні зобов'язання, публічна обіцянка винагороди, конкурс, майнові інтереси іншої особи, усунення загрози життю, здоров'ю, майну.

ТЕМА 10. Недоговірні зобов'язання

Практичні завдання:

Задача № 1. У засобах масової інформації м. Харкова 1 березня 2013 р. було оголошено про проведення публічного конкурсу на право укладення договору на здійснення реставраційних робіт дзвіниці Успенського собору. Засновник конкурсу - Харківський міськвиконком запропонував взяти участь у конкурсі будівельним фірмам, які мають ліцензію на здійснення реставраційних робіт пам'яток архітектури, що перебувають під захистом держави і зареєстровані на території Харківської обл. За умовами конкурсу переможець отримував також право розмістити за рахунок

міськвиконкому рекламний щит на прилеглий до дзвіниці території з зазначенням фірмового найменування. Не пізніше 1 травня учасники повинні були подати проект технічної документації на проведення реставрації, оцінка якого дозволила б визначити переможця.

30 березня в тих же засобах масової інформації міськвиконком повідомив про відмову від конкурсу з незалежних від нього причин, а саме через витрачання коштів резервного фонду міськвиконкому (які планувалося направити на фінансування робіт з реставрації) на ліквідацію аварії на міських очисних спорудах, спричинену весняним паводком.

Наступного дня в міськвиконком звернулися представники фірм, які розпочали виконувати умови конкурсу, з вимогою відшкодувати понесені ними збитки. Вони вважали рішення про відмову від проведення конкурсу незаконним і вимагали надання їм права розмістити за рахунок адміністрації свої рекламні щити на прилеглий до дзвіниці Успенського собору території.

Чи правомірні вимоги будівельних фірм?

Задача 2.

Карпович знайшов йоркширського тер'єра під час прогулянки в Молодіжному парку. Через декілька днів він побачив оголошення, де було обіцяно винагороду особі, яка поверне йоркширського тер'єра, і вказано номер телефону. Жіночий голос за вказаним телефоном назвав адресу, куди слід доставити собаку. Господар квартири Маркелов визнав собаку своїм, але відмовився його прийняти. Також з'ясувалося, що Маркелов оголошення не давав, а номер телефону, зазначений в оголошенні, належить його сусідці по квартирі Івановій, з якою він перебував у неприязних стосунках.

Чи повинен Маркелов прийняти свого собаку, виплатити винагороду Карповичу та відшкодувати витрати, пов'язані з утриманням собаки?

Задача 3.

Пенсіонерка Баладіна підбрала на вулиці бездоглядну собаку породи пекінес. Через два тижні вона прочитала в місцевій газеті оголошення Долгової про виплату винагороди в розмірі 300 гривень тому, хто знайде зниклу собаку. Опис собаки в точності збігався із знайденою, і Баладіна доставила собаку за зазначеною в газеті адресою. Долгова собаку визнала, проте винагороду виплачувати відмовилася. Свою відмову вона мотивувала тим, що, як пояснив їй знайомий юрист, відповідно до чинного законодавства вона зобов'язана відшкодувати лише витрати Баладіній на утримання собаки, що згідно з її підрахунками складає 20 гривень, а винагороду виплачувати не зобов'язана, оскільки спочатку дуже хвилювалася, а потім, коли поміркувала, вирішила скасувати оголошення, однак номер, в якому воно повинно бути опубліковане, ще не вийшов. Баладіна звернулася за консультацією до юриста.

Надайте юридичну консультацію.

Задача 4.

Прохоров, проходячи поряд з недобудованою спорудою, побачив дівчину, яка залізла до кабіни баштового крану і збиралася стрибнути вниз. Прохорову вдалось

умовити її не робити цього, але самостійно злізти з крану вона не могла, оскільки була дуже збуджена. Прохоров, ризикуючи власним життям, піднявся на кран і допоміг Світлані спуститися на землю. При рятуванні дівчини Прохоров поранив руку гострою металевою арматурою і на два тижні отримав лист непрацездатності,

Незабаром Світлана заявила Прохорову претензію, що він її врятував без її на те згоди. Вражений такою поведінкою Прохоров став вимагати від Світлани відшкодування витрат на лікування, збитків, пов'язаних із зменшенням його доходів, а також вартості пошкодженого одягу.

Як має бути вирішена справа?

Завдання для самостійної роботи до Теми 10:

Підготуйте реферативні повідомлення за матеріалами наукових публікацій в наукових періодичних виданнях, в яких висвітлюються проблемні питання недоговірних зобов'язань.

Індивідуальні завдання до Теми 10:

1. Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу.
2. Вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Рекомендована література до Теми 1:

1. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 р. № 01-8 211 Вісник господарського судочинства. 2008. № 3.
1. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
2. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1 липня 2010р. № 2398-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
4. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3857-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12>
5. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>
6. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 р. № 1382-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>
7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

Судова практика:

1. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р. № 6 (із змінами) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>.
2. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. № 4 (із змінами) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/v0004700-95>.
3. Узагальнення Верховного Суду України від 1 лютого 2013 р. «Судова практика з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів (2009–2012 рр.)» URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0006700-13>.

Підручники, навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали

1. Борисова В. До чинників характеризують цивільне право України як галузь приватного права. наук Вісник Академії правових України. , що 2005. № 2. С. 105-116.
2. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
3. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
4. Енциклопедія цивільного права України. редкол.: Я. М. Шевченко (відп. ред.) та ін. ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ : Ін Юре, 2009. 948 с.
5. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
6. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
7. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
8. Мамутов В. К. До питання про еволюцію цивільного законодавства і предмет цивільного права. Вісник Академії правових наук України. 2008. № 4. С. 121-133.
9. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
10. Примак В. Д. Вина і добросовісність у цивільному праві (теорія, законодавство, судова практика) В. Д. Примак. Київ, Юрінком Інтер, 2008. 432 с.
11. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
12. Сивий Р. Б. Приватне (цивільне) право в системі права України: Монографія Р. Б. Сивий. Київ, КВІЦ, 2006. 214 с.
13. Стефанчук Р. До питання про особисті немайнові відносини як структурну складову предмета цивільного права Р. Стефанчук Вісник Академії правових наук України. 2005. № 3. С. 136-149.
14. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
15. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.

16. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
17. Шевченко Я. Місце цивільного права в системі права України Я. Шевченко Право України. 2012. № 1 2. С. 125-138.
18. Яковлев В. Ф. Гражданско-правовой метод регулирования общественных отношений В. Ф. Яковлев. Свердловск, 1972. 212 с.
19. Калмыков Ю. Х. Вопросы применения гражданско-правовых норм Ю. Х. Калмыков. Саратов, 1976. 267 с.
20. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. Т. 1 за наук. ред.: Р.О. Стефанчук, М. О. Стефанчук. Київ : Правова єдність, 2009. 1160 с.
21. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. Т. 2 за наук. ред.: Р.О. Стефанчук, М. О. Стефанчук. Київ : Правова єдність, 2009. 1160 с.
22. Кузнецова Н. С. Регулирование гражданско-правовых отношений в Украине и направления совершенствования гражданского законодательства Н. С. Кузнецова Розвиток цивільного законодавства: посткодіфікаційний період. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 175-річчю Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ.:Освіта, 2010. С. 12-14.
23. Майданик Р. А. Поняття і види джерел цивільного права України Р. А. Майданик Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспектива. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 19-20 квітня 2012 року Київ.:ТОВ «Білоцерківдрук», 2013. С. 51-55.
24. Мамутов В. Досвід окремої кодифікації та інкорпорації господарського та цивільного законодавства В. Мамутов Юридична Україна. 2003. №3. С. 9-12.
25. Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навч. посіб. з курсу тлумачення правових актів для суддів, що проходять підвищення кваліфікації, і кандидатів на посади суддів, що проходять спеціальну підготовку В. Г. Ротань, І. Л. Самсін, А. Г. Ярема та ін. ; відп. ред., кер. авт. кол. В. Г. Ротань. Харків. : Право, 2013. 752 с.
26. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
27. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
28. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
29. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
30. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019.1092 с.
31. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
32. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
33. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
34. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.

35. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
36. Янкова Е. С. Новый Гражданский кодекс в системе права Украины Е. С. Янкова Еволюція цивільного законодавства: проблеми теорії і практики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 29-30 квітня 2004р., м. Харків. Київ, Академія правових наук України, НДІ приватного права і підприємництва, НДІ інтелектуальної власності, Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, 2004. С.112-121.

Рекомендована література до Теми 2:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 21-22. Ст. 144 (зі змінами та доповненнями).
2. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI Відомості Верховної Ради України. 2008. № 50-51. Ст. 384 (зі змінами та доповненнями).
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII Відомості Верховної Ради України. 1991. № 49. Ст. 682 (зі змінами та доповненнями).
4. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI Офіційний вісник України. 2012. №30. Ст. 1097 (зі змінами та доповненнями).
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 31-32. Ст. 263 (зі змінами та доповненнями).
6. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 року № 1087-IV Відомості Верховної Ради України. 2004. № 5. Ст. 5 (зі змінами та доповненнями).
7. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10 квітня 1992 року № 2265-XII Відомості Верховної Ради України. 1992. № 30. Ст. 414 (зі змінами та доповненнями).
8. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 року № 973-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45. Ст. 363 (зі змінами та доповненнями).
9. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15 березня 2006 року № 3528-IV Відомості Верховної Ради України. 2006. № 34. Ст. 291 (зі змінами та доповненнями).

Судова практика

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства обмеженою відповідальністю "Міжнародний фінансово-правовий консалтинг" про офіційне тлумачення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України від 12 січня 2010 р. № 1-рп 2010 Офіційний вісник України. 2010. №3. Ст. 113.
2. Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин: рекомендації Вищого господарського суду України від 28 грудня 2007 р. № 04-5 14 Вісник господарського судочинства. 2008. № 1.

3. 12. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. №13 Вісник Верховного Суду України. 2008. № 11.

4. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07 квітня 2008 р. № 01-8 211 Вісник господарського судочинства 2008. № 3.

Підручники, навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Алексеева Ю. Визначення обсягу господарської правосуб'єктності приватного підприємства. Правничий часопис Донецького університету. 2009. №1-2. С. 70-73.
2. Бобкова А., Гусарова О. Про установчі документи корпорацій. Правничий часопис Донецького університету. 2004. № 1 (11). С. 21-24.
3. Борисова В. Теорії сутності юридичної особи: історія і сучасність. Вісник Академії правових наук України. 2001. №4. С.117-130.
4. Вінник О.М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення: Монографія. Київ, Атіка, 2003. 352 с.
5. Гринюк Р. Загальні засади правового статусу комунальних підприємств Правничий часопис. Донецького університету. 2000. №2. С.19-21.
6. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
7. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
8. Дорошенко Л.М. До питання про державну реєстрацію припинення юридичних осіб. Правничий часопис. 2005. №1. С.52-57.
9. Дорошенко Л.М. Підстави ліквідації суб'єктів господарювання Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. 2005. №30. С.393-399.
10. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
11. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
12. Кібенко О., Пендак Сарбах А. Право товариств (Company Law): порівняльно-правовий аналіз acquis ЄС та законодавства України. Київ, Юстиніан, 2006. 496 с.
13. Кравчук В.М. Корпоративне право. Київ, Істина, 2005. 720 с.
14. Кузнєцова Н. Підприємницькі товариства Українське право. 1998. Число 1. С. 51-60.
15. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: Монографія. Київ, Інститут держави і права ім.. В.М. Корецького НАН України, 2004. 328 с.
16. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
17. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
18. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.

19. Спасибо-Фатеева И.В. Акционерные общества: корпоративные правоотношения. Монография. Харків, Право, 1998. 251с.
20. Теньков С.О. Коментар судової практики вирішення корпоративних конфліктів. Київ, Юрінком Інтер, 2005. 368 с.
21. Хахулин В.В., Янкова Е.С. Законодательная регламентация уставного фонда противодействие теневой экономике Хозяйственно-правовые средства детенизации и декриминализации экономики. Донецк: ИЭПИ НАН Украины. 1998. С.81-89.
22. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
23. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
24. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ, Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
25. Щербакова Н. Становлення і розвиток законодавства України про злиття та приєднання господарських товариств. Правничий часопис Донецького університету. 2005. № 1 (13). С. 38-44.
26. Щербакова Н.В. Договори о слиянии и присоединении при реорганизации хозяйственных обществ Збірник наукових праць. Держава і право (юридичні і політичні науки) 2003. С. 384-386.
27. Щербакова Н.В. Поняття реорганізації як способу припинення підприємств, його відмінність від ліквідації. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права (науковий часопис). 2002. № 2. С. 65-69.
28. Щербакова Н.В. Поняття та правова природа договорів про злиття та приєднання господарських товариств. Вісник господарського судочинства. 2006. № 4. С. 209-217.
29. Щербакова Н.В. Правовое регулирование слияния и присоединения хозяйственных обществ: Монография Донецк: «Вебер» (Донецкое отделение), 2007. 258 с.
30. Щербакова Н.В. Слияние и присоединение хозяйственных обществ как самостоятельные формы реорганизации. Вісник Донецького університету. Серія В. Економіка і право. 2005. № 1. С. 348-355.
31. Щербина О.В. Правове становище акціонерів за законодавством України. Київ, Юрінком Інтер, 2001. 160с.
32. Янкова Е.С. Вклады участников как оплата приобретаемых имущественных прав. Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. Спеціальний випуск. У чотирьох частинах. Частина 2. 2000. С.96-101.
33. Янкова Е.С. К вопросу о формировании уставного фонда предприятия Вісник Донецького університету. Серія В. Економіка і право. 1999. №3. С.46-50.
34. Янкова Е.С. Модельный устав как основание деятельности предпринимательских организаций. Правничий часопис Донецького університету. 2011. №2. С. 4-12.
35. Янкова О., Удод М. Реєстрація юридичних осіб суб'єктів підприємництва. Правничий часопис. Донецького університету. 1997. №1. С.15-18.
36. Янкова О., Щербакова Н. До питання про укладання договору про злиття або приєднання господарських товариств. Правничий часопис Донецького університету. 2004. № 1 (11). С. 24-29.

Рекомендована література до Теми 3:

1. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р. (U.N. Document A/CONF.97/18) – ст. ст. 11-13: Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» від 23 серпня 1989 р. № 7978-XI.
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – Ст. 377 (зі змінами та доповненнями).
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 379, в редакції Закону України від 1 грудня 2005 р. № 3161-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 7. – Ст. 84 (зі змінами та доповненнями).
4. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383 (зі змінами та доповненнями).
5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – №25. – Ст.1174 (зі змінами та доповненнями).
6. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – №25. – Ст.1175 (зі змінами та доповненнями).
7. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): Затверджено наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06 вересня 2001 р. № 201 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 39. – Ст. 1784 (зі змінами та доповненнями).
8. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 282/20595 //Офіційний вісник України. – 2012. – № 17. – Ст. 632 (зі змінами та доповненнями).
9. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. – Ст.141.
10. Конвенція Ради Європи про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 р.: ратифікована (із застереженнями) Законом України від 17 липня 1997 р. №475/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №40. – Ст. 263 (із змінами, внесеними Законом України від 24 березня 1999 року №551-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №22-23. – Ст. 197).
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. №3477- IV // Урядовий кур'єр. – 2006 – № 60.
12. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1 (з подальш. змін. та доп.).
13. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23 вересня 1997 р. № 540/97-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 50. – Ст. 302 (з подальш. змін. та доп.).

14. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650 (з подальш. змін. та доп.).
15. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 43 (з подальш. змін. та доп.).
16. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303 (з подальш. змін. та доп.).
17. Про органи реєстрації актів цивільного стану: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3807-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 14. – Ст. 78 (з подальш. змін. та доп.).
18. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.

Судова практика

1. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 р. № 9 [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.
2. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Узагальнення Верховного Суду України від 24 листопада 2008 р. // Вісник Верховного суду України. – 2009. – № 1. – С. 22.
3. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29 травня 2013 р. № 11 // Все про бухгалтерський облік. – 2013. – № 96. – С. 46.
4. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів із зобов'язань, що виникають із договорів та інших правочинів: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 27 вересня 2012 р. № 10-1390/0/4-12 // Все про бухгалтерський облік. – 2013. – № 1. – С. 36
5. Щодо форми правочинів: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 19 квітня 2011 р. [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0028323-11>.
6. Особливості правового регулювання посвідчення правочинів щодо нерухомого майна за участю малолітніх та неповнолітніх осіб: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 22 серпня 2011 р. [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/nr000323-11>.
7. Про порядок визнання правочинів недійсними: Лист Мін'юста України від 30 жовтня 2008 р. № 1022-0-1-08-19 // Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації. – 2008. – № 47. – С. 42.
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Хендісайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom) від 07.12.1976 р., серія А, N 24, стор. 23.

9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лінгенс проти Австрії» (Lingens v. Austria) від 08.07.1986 р., серія А, № 103, стор. 26.
10. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Обершлік проти Австрії» (Oberschlick v. Austria) (N 1) від 23.05.1991 р., серія А, N 204, стор. 25.
11. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Де Хайес Гийзелс проти Бельгії» (De Haes Gijssels v. Belgium) від 24.02.1997 р. // Reports of Judgements and Decisions, 1997-I, стор. 233 – 234.
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Сердюка Валерія Анатолійовича про офіційне тлумачення положення частини першої статті 7 Цивільного кодексу Української РСР (справа про поширення відомостей) від 10 квітня 2003 року №8-рп/2003.
6. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. №1 // Вісник Верховного Суду України. – 2009. - №3.
7. О судебной практике по делам о возмещении морального (неимущественного) вреда: Постановление Пленума Верховного Суда Украины № 4 от 31 марта 1995 г. // Юридичний вісник України. – 2001. – № 9.
8. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 28 березня 2007 р. № 01-8/184 // Офіційний веб-сайт Вищого господарського суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/news/680/>

Підручники, навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Беляневич О.А. «Публічний порядок» як оціночна категорія договірного права: спроба тлумачення // Вісник господарського судочинства. – 2004. – № 1. – С. 331-338.
2. Гутников О.В. Недействительные сделки в гражданском праве. Теория и практика оспаривания. – Бератор-Пресс, 2003. – 576 с.
3. Джунь В.В. До питання про обов'язковість застосування реституції у разі неправозгідності угоди // Вісник господарського судочинства. – 2002. – №4. – С.165-167.
4. Дзера О. Загальні положення про правочини в новому Цивільному кодексі України // Юридична Україна. – 2003. – №7. – С. 28-29.
5. Дзера О.В. Недійсність правочину (угоди) за новим Цивільним кодексом України // Юридична Україна. – 2003. – №10. – С.5-18.
6. Сібільов М.М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів) // Проблеми законності. – Вип. 55. – 2002. – С. 45.
7. Спасибо-Фатєєва І.В. Нікчемні правочини та їх наслідки // Вісник Господарського судочинства. – 2004. – №2. – С.178-184.
8. Спасибо-Фатєєва І. Проблемні аспекти недійсних правочинів (на прикладі договору міни акцій) // Підприємництво, господарство і прав. – 2002. – №7. – С.29-32.
9. Спасибо-Фатєєва І. Актуальні питання форми правочинів (теоретико-практичний аспект) // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – №8. – С.31-33.
10. Теньков С. О. Укладення угод між юридичними особами в усній формі // Вісник господарського судочинства. – 2003. – №1. – С. 111-113.

11. Кот О. Теоретичні та практичні проблеми визнання недійсними правочинів, які порушують публічний порядок // *Право України*. – 2012. – № 9. – С. 95-101.
12. Шимон С. «Правочин» як цивільно-правовий термін: юридичне нововведення чи лінгвістичне уточнення? // *Юридична Україна*. – 2009. – № 7. – С. 68-72.
13. Яковіщук Я. Форма правочину та правові наслідки її недодержання // *Юридична Україна*. – 2009. – № 1. – С. 74-77.
14. Коваль І.Ф. Защита деловой репутации субъектов хозяйствования антимонопольными органами Украины: монографія / І.Ф. Коваль. – Донецк: Норд-Пресс, ДонНУ, 2006. – 190 с.
15. Красицька Л.В. Цивільно-правове регулювання особистих немайнових прав громадян: монографія / Л.В. Красицька. – Донецьк ДІВС МВС України, 2002. – 164с.
16. Пунда О.О. Поняття та проблеми здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини: монографія / О.О. Пунда. – Хмельницький-Київ, 2005. – 436с.
17. Рабінович П. Гідність людини як фундамент її природного права на компенсацію моральної шкоди / П. Рабінович, О. Грищук / *Вісник Академії правових наук України*. – 2002. - №2(29). – С. 14.
18. Стефанчук Р.О. Захист честі, гідності та репутації в цивільному праві / Р.О. Стефанчук. – К.: Наук. світ, 2001. – 306 с.
19. Стефанчук Р.О. Загальнотеоретичні проблеми поняття та системи особистих немайнових прав фізичних осіб у цивільному праві України: монографія / Р.О. Стефанчук // Академія правових наук України; НДІ приватного права і підприємництва, Подільська лабораторія з проблем адаптації цивільного законодавства України до законодавства Європейського Союзу. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького ун-ту управління та права, 2006. – 170 с.
20. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система особливості здійснення та захисту): монографія / Національна академія наук України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького ун-ту управління та права, 2007. – 626 с.
21. Мікуліна М. Особисті немайнові права фізичних осіб: поліфонія ознак // *Право України*. – 2011. – № 4. – С. 164-168.
22. Кочина О. Особливості відшкодування моральної шкоди юридичним особам за цивільним законодавством України // *Підприємництво, господарство і право*. – 2013. – №12. – С. 11-13.
- 21 Луць В.В. Строки захисту цивільних прав. – Львів, 1993.
- 22.Цікало В. Розвиток інституту давності у цивільних правовідносинах // *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. – 1999. – Випуск 35. – С. 281-286.
- 23.Новоселова Л. Принцип правовой определенности и институт исковой давности// *Хозяйство и право*. – 2012. – № 12. – С. 3-14.
- 24.Подшивалов Т. Исковая давность для негаторного иска de lege ferenda *Хозяйство и право*. – 2012. – № 3. – С. 84-88.
- 25.Васильев Г. Представительство прокурором интересов державы і господарюющих суб'єктів в арбитражі // *Право України*. – 1997. - №9. – С.43.

- 26.Красько И. Спорные проблемы представительства // Підприємництво, господарство і право. – 1998. - №1. – 11-15.
- 27.Красько І. Агентський договір // Підприємництво, господарство і право. – 1999. – № 10. – С. 30-32.
- 28.Фурса С. Доверенность и институт представительства в гражданском законодательстве, нотариальном и гражданском процессах Украины // Право Украины. – 1999. - №4. – С. 94-97.
- 29.Назаренко В. Представництво: поняття, сутність та види (історично-правовий і порівняльні аспекти // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 2. – С. 75-79.

Рекомендована література до Теми 4:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (з подальш. змін. та доп.).
2. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27 (з подальш. змін. та доп.).
3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 51. – Ст. 553.
4. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10 квітня 1992 р. № 2269-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 244 (у редакції Закону від 14 березня 1995 р., Закон № 98-95-ВР; з подальш. змін. та доповн.).
5. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. № 2471-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 35. – Ст. 517 (з подальш. змін. та доповн.).
6. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 282/20595 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 17. – Ст. 632.
7. Порядок державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 868 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 96. – Ст. 3549.
8. Порядок надання інформації з державного реєстру речових прав на нерухоме майно, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 868 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 96. – Ст. 3549.
1. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – Ст. 207.
2. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003. № 898-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 38. – Ст. 313.
3. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 р. (глава 9) Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012р. № 296/5 //Офіційний вісник України. – 2012. – № 17. – Ст. 632.

Судова практика

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Спорронг и Лённрот против Швеції» (Sporrong and Lönnroth v. Sweden) від 23 вересня 1982 р., 5 EHRR 35.
2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Джеймс проти Сполученого Королівства» (James and Others v. United Kingdom) від 21 лютого 1986 р., Серія А, No. 98-В.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику" (справа про електроенергетику) від 10 червня 2003 р. № 11-рп/2003 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 22. – Ст. 1069.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» (справа про мораторій на примусову реалізацію майна) від 10 червня 2003 р. № 11-рп/2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 25. – Ст. 1217.
5. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07 лютого 2014 року № 5 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/golovna_storinka/plenum_vssu_prijnav_novi_postanovi.html
6. Про практику застосування судами статті 376 Цивільного кодексу України (про правовий режим самочинного будівництва): Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 березня 2012 р. № 6 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-12>
7. Про практику застосування судами законодавства під час розгляду цивільних справ про захист права власності та інших речових прав: Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28 січня 2013 р. № 24-150/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0015740-12>
1. Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов'язані із здійсненням права власності та його захистом: Лист Вищого арбітражного суду України від 31.01.2001 р. № 01-8/98 (з подальшими змінами та доповненнями) // Юридичний вісник України. – 2001. – № 3. – Ст. 12.
2. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з судовим захистом права державної власності: Роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 2 квітня 1994 р. № 02-5/225 (з подальшими змінами та доповненнями) // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2002. – № 5.
3. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 1995 року № 20 (із змінами і доповненнями, внесеними постановою Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 року № 15) // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2002. – № 8.

4. Практика вирішення судами справ за позовами про звільнення майна з-під арешту (виключення майна з опису) // Вісник Верховного Суду України. – 2000. – №5. – С.22-23.
5. Про судову практику справах про виключення майна з опису: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.08.1976 р. №6 (із наступними змінами). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-76>.
6. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України від 07.02.2014 р. № 5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>.

Підручники, навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Харьковская цивилистическая школа: право собственности: монографія / под. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. – Харьков: Право, 2012. – 424 с.
2. Космін Ю. Про форми права власності // Право України. – 2001. – №10. – С. 75.
3. Мельник В. Володіння за новим Цивільним кодексом України // Право України. – 2004. – №1. – С. 91-95.
4. Музика Л. Власність в економічному та правовому вимірі // Право України. – 2001. – № 12. – С. 47.
5. Овечкін В.Е. Проблемні питання відправлення правосуддя у справах, пов'язаних із застосуванням права власності // Вісник господарського судочинства. – 2001. – №1. – С. 42.
6. Погрібний С.О. Володіння у цивільному праві. — Одеса, 2002.
7. Подцерковный О. Нормы Гражданского и Хозяйственного кодексов о вещных правах требуют усовершенствования // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – №6. – С. 8.
8. Право власності в Україні: Навч. посіб. / О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова, О.А. Підопригора та ін.; За заг. Ред О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 816 с.
9. Рубаник В. Право і форми власності через призму входження України до Європейського Співтовариства: деякі замітки // Право України. – 2001. – №1. – С. 117.
10. Семчик В.І. Право власності за Конституцією України. – К.: Ін Юре, 1997. – 35 с.
11. Соловьєв А. Наиболее общее понятие права собственности // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – №9. – С. 52-55.
12. Червоний Ю. Деякі проблеми правового регулювання власності за Цивільним і Господарським кодексами України // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 1. – С. 64-79.
13. Самбор М. Набуття права власності на земельні ділянки на підставі набувальної давності: український досвід // Право України. – 2011. – № 2. – С. 270-277.
14. Кузнецова Н. Власність як основа громадянського суспільства демократичної держави // Право України. – 2011. – № 5. – С. 4-12.
15. Сулейменов М. До питання про місце права власності у системі цивільних прав // Право України. – 2011. – № 5. – С.13-17.
16. Майданик Р. Довірча власність і фідуція: місце і перспективи в системі права України // Право України – 2011. – № 5. – С. 18-28.

17. Спасибо-Фатєєва І. Замітки цивіліста про тенденції пізнання права власності // Право України. – 2011. – № 5. – С. 29-36.
18. Харитонов Є., Харитонova О. Проблемні питання набуття та припинення права власності за цивільним законодавством України // Право України. – 2011. – № 5. – С. 60-68.
19. Дзера О. Цивільно-правова конфіскація в контексті змін ст. 228 ЦК України // Право України. – № 5. – С. 69-76.
20. Єфіменко Л. Проблеми взаємодії нотаріальної діяльності та діяльності щодо державної реєстрації речових прав // Право України. – 2011. – № 5. – С. 130-135.
21. Харченко О. Окремі питання припинення права власності помимо волі власника // Право України. – 2010. – № 3. – С. 140-145.
22. Домашенко М. Про теоретичні погляди на власність // Право України. – 2010. – № 12. – С. 32-39.
23. Соловійов О. Суб'єктивне право власності (деякі аспекти проблеми) // Право України. – 2010. – № 12. – С. 48-54.
5. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні.- К.: Юрінком Інтер, 2001. – 256 с.
6. Жилінкова І. Превентивний спосіб захисту прав власності // Вісник Академії правових наук України. – 2005. - № 3. – С. 130-136.
7. Кузьменко С.Г., Кройтор В.А. Иски об освобождении имущества из-под ареста: Научно-практическое пособие. – Харьков: Эспада, 2003. – 272 с.
8. Скловский К. Защита владения, полученного по недействительной сделке // Хозяйство и право. – 1998. - №12. – С. 34-38.

Рекомендована література до Теми 5:

1. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.(з подальшими змінами)
2. Порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. № 419 // Зібрання постанов Уряду України. – 1994. – № 10. – Ст. 249.
3. Про затвердження Положення про Спадковий реєстр: Затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 7 липня 2011 р. №1810/5 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 54. – Ст. 2155.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Положення, затв. Наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 17. – Ст. 632.
5. Щодо успадкування частки в господарському товаристві: Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва України від 02.07.2001 р. № 1-221/4068 // Урядовий кур'єр. – 2001. – №135. – 31 липня.

Судова практика

1. Про узагальнення судової практики розгляду цивільних справ про спадкування: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013 № 6 // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2013. – № 2.
2. Про практику застосування судами при розгляді справ окремих норм законодавства про власність та спадкування: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 27.09.2012 № 10-1387/0/4-12 // Юридичний вісник України. – 2012. – № 44.
3. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року №7 // Вісник Верховного суду України. – 2008. – № 6.
4. Узагальнення судової практики розгляду цивільних справ про спадкування: Лист Апеляційного суду м. Києва // Адвокат. – 2006. – № 4.
5. Ухвала колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 14 грудня 2005 р. у справі за позовом М.А.Й до М.Г.П., К.Г.П. та М.В.П., третя особа на стороні відповідача — Четверта київська державна нотаріальна контора, про визнання права власності на частку квартири в порядку спадкування // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 6.

Підручники, навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Ковальчук Я. Основні аспекти співвідношення між спадкуванням за заповітом і спадкуванням за законом // Юридичний журнал. – 2007. - №4. – С. 54 – 55.
2. Нелін О. Історичні аспекти колізійних питань спадкового права у сучасному законодавстві України // Підприємництво, господарство і право. – 2007. - № 8. – С. 10 – 14.
3. Нелін О. Нове у спадковому праві України // Підприємництво, господарство і право. – 2005. - № 12. – С. 22 – 24.
4. Ковальчук Я. Коло спадкоємців за законом відповідно до положень ЦК 2004 р.// Юридичний журнал. – 2006. – №5. – С. 57 – 59.
5. Опрышко Л. Об особенностях наследования по новому Гражданскому кодексу Украины и их влияние на судебную практику // Юридическая практика. – 2006. - №19. – С. 7 – 8.
6. Івченко В.М. Порядок закликання до спадщини та оформлення спадкових прав // Юридичний журнал. – 2007. - №9. – С. 84 – 85.
7. Жилінкова І. Проблемні питання спадкового законодавства // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2004. - № 6 (18) грудень. – С. 12.
8. Кучеренко І. Деякі питання спадкування частки у статутному фонді товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю // Підприємництво, господарство і право. – 2001. - №9. - С. 32-34.
9. Фурса Є. Особливості спадкування за правом на обов'язкову частку // Право України. – 2001. - №1. – С. 87.
10. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Спадкове право. Теорія та практика. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – 496 с.

11. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Спадкові права в нотаріальній і судовій практиці // Вісник Академії праці та соціальних відносин Федерації профспілок України. – К., 2002. - С. 317-320.

Рекомендована література до Теми 4:

1. Агарков М.М. Понятие сделки по советскому гражданскому праву Избранные труды по гражданскому праву. Т.1. М.: Центр ЮрИнфоР, 2015. С.333-361.
2. Алексеев С.С. Односторонние сделки в механизме гражданско-правового регулирования: В кн. Антология Уральской цивилистики. 1925-1989. М: Статут, 2014. С. 54-69.
3. Беляневич О.А. «Публічний порядок» як оціночна категорія договірної права: спроба тлумачення Вісник господарського судочинства. 2010. № 1. С. 331-338.
4. Гутников О.В. Недействительные сделки в гражданском праве. Теория и практика оспаривания. Бератор-Пресс, 2013. 576 с.
5. Джунь В.В. До питання про обов'язковість застосування реституції у разі неправозгідності угоди Вісник господарського судочинства. 2015. №4. С.165-167.
6. Дзера О. Загальні положення про правочини в новому Цивільному кодексі України Юридична Україна. 2013. №7. С. 28-29.
7. Дзера О.В. Недійсність правочину (угоди) за новим Цивільним кодексом України Юридична Україна. 2013. №10. С.5-18.
8. Матвеев И.В. Правовая природа недействительных сделок. М.: Юрлитинформ, 2015. 176 с.
9. Сібільов М.М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів) Проблеми законності. Вип. 55. 2015. С. 45.
10. Спасибо-Фатєєва І.В. Нікчемні правочини та їх наслідки Вісник Господарського судочинства. 2010. №2. С.178-184.
11. Спасибо-Фатєєва І. Проблемні аспекти недійсних правочинів (на прикладі договору міни акцій) Підприємництво, господарство і прав. 2015. №7. С.29-32.
12. Спасибо-Фатєєва І. Актуальні питання форми правочинів (теоретико-практичний аспект) Підприємництво, господарство і право. 2015. №8. С.31-33.
13. Теньков С. О. Укладення угод між юридичними особами в усній формі Вісник господарського судочинства. 2013. №1. С. 111-113.
14. Федорчук Д.Е. Новели законодавства щодо підстав визнання правочинів недійсними Юридичний радник. 2016. № 3. С. 97-103.
15. Фогельсон Ю. Хозяйственная цель сделки Хозяйство и право. 2014. №2. С. 83-90.

Рекомендована література до Теми 5:

1. Агарков М.М. Понятие сделки по советскому гражданскому праву Избранные труды по гражданскому праву. Т.1. М.: Центр ЮрИнфоР, 2015. С.333-361.
2. Алексеев С.С. Односторонние сделки в механизме гражданско-правового регулирования: В кн. Антология Уральской цивилистики. 1925-1989. М: Статут, 2014. С. 54-69.
3. Беляневич О.А. «Публічний порядок» як оціночна категорія договірної права: спроба тлумачення Вісник господарського судочинства. 2010. № 1. С. 331-338.
4. Гутников О.В. Недействительные сделки в гражданском праве. Теория и практика оспаривания. Бератор-Пресс, 2013. 576 с.

5. Джунь В.В. До питання про обов'язковість застосування реституції у разі неправозгідності угоди Вісник господарського судочинства. 2015. №4. С.165-167.
6. Дзера О. Загальні положення про правочини в новому Цивільному кодексі України Юридична Україна. 2013. №7. С. 28-29.
7. Дзера О.В. Недійсність правочину (угоди) за новим Цивільним кодексом України Юридична Україна. 2013. №10. С.5-18.
8. Матвеев И.В. Правовая природа недействительных сделок. М.: Юрлитинформ, 2015. 176 с.
9. Сібільов М.М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів) Проблеми законності. Вип. 55. 2015. С. 45.
10. Спасибо-Фатєєва І.В. Нікчемні правочини та їх наслідки Вісник Господарського судочинства. 2010. №2. С.178-184.
11. Спасибо-Фатєєва І. Проблемні аспекти недійсних правочинів (на прикладі договору міни акцій) Підприємництво, господарство і прав. 2015. №7. С.29-32.
12. Спасибо-Фатєєва І. Актуальні питання форми правочинів (теоретико-практичний аспект) Підприємництво, господарство і право. 2015. №8. С.31-33.
13. Теньков С. О. Укладення угод між юридичними особами в усній формі Вісник господарського судочинства. 2013. №1. С. 111-113.
14. Федорчук Д.Е. Новели законодавства щодо підстав визнання правочинів недійсними Юридичний радник. 2016. № 3. С. 97-103.
15. Фогельсон Ю. Хозяйственная цель сделки Хозяйство и право. 2014. №2. С. 83-90.

Рекомендована література до Теми 6:

16. Агарков М.М. Понятие сделки по советскому гражданскому праву Избранные труды по гражданскому праву. Т.1. М.: Центр ЮрИнфоР, 2015. С.333-361.
17. Алексеев С.С. Односторонние сделки в механизме гражданско-правового регулирования: В кн. Антология Уральской цивилистики. 1925-1989. М: Статут, 2014. С. 54-69.
18. Беляневич О.А. «Публічний порядок» як оціночна категорія договірного права: спроба тлумачення Вісник господарського судочинства. 2010. № 1. С. 331-338.
19. Гутников О.В. Недействительные сделки в гражданском праве. Теория и практика оспаривания. Бератор-Пресс, 2013. 576 с.
20. Джунь В.В. До питання про обов'язковість застосування реституції у разі неправозгідності угоди Вісник господарського судочинства. 2015. №4. С.165-167.
21. Дзера О. Загальні положення про правочини в новому Цивільному кодексі України Юридична Україна. 2013. №7. С. 28-29.
22. Дзера О.В. Недійсність правочину (угоди) за новим Цивільним кодексом України Юридична Україна. 2013. №10. С.5-18.
23. Матвеев И.В. Правовая природа недействительных сделок. М.: Юрлитинформ, 2015. 176 с.
24. Сібільов М.М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів) Проблеми законності. Вип. 55. 2015. С. 45.
25. Спасибо-Фатєєва І.В. Нікчемні правочини та їх наслідки Вісник Господарського судочинства. 2010. №2. С.178-184.

- 26.Спасибо-Фатеева І. Проблемні аспекти недійсних правочинів (на прикладі договору міни акцій) Підприємництво, господарство і прав. 2015. №7. С.29-32.
- 27.Спасибо-Фатеева І. Актуальні питання форми правочинів (теоретико-практичний аспект) Підприємництво, господарство і право. 2015. №8. С.31-33.
- 28.Теньков С. О. Укладення угод між юридичними особами в усній формі Вісник господарського судочинства. 2013. №1. С. 111-113.
- 29.Федорчук Д.Е. Новели законодавства щодо підстав визнання правочинів недійсними Юридичний радник. 2016. № 3. С. 97-103.
- 30.Фогельсон Ю. Хозяйственная цель сделки Хозяйство и право. 2014. №2. С. 83-90.

Рекомендована література до Теми 7:

- 16.Агарков М.М. Понятие сделки по советскому гражданскому праву Избранные труды по гражданскому праву. Т.1. М.: Центр ЮрИнфоР, 2015. С.333-361.
- 17.Алексеев С.С. Односторонние сделки в механизме гражданско-правового регулирования: В кн. Антология Уральской цивилистики. 1925-1989. М: Статут, 2014. С. 54-69.
- 18.Беляневич О.А. «Публічний порядок» як оціночна категорія договірного права: спроба тлумачення Вісник господарського судочинства. 2010. № 1. С. 331-338.
- 19.Гутников О.В. Недействительные сделки в гражданском праве. Теория и практика оспаривания. Бератор-Пресс, 2013. 576 с.
- 20.Джунь В.В. До питання про обов'язковість застосування реституції у разі неправозгідності угоди Вісник господарського судочинства. 2015. №4. С.165-167.
- 21.Дзера О. Загальні положення про правочини в новому Цивільному кодексі України Юридична Україна. 2013. №7. С. 28-29.
- 22.Дзера О.В. Недійсність правочину (угоди) за новим Цивільним кодексом України Юридична Україна. 2013. №10. С.5-18.
- 23.Матвеев И.В. Правовая природа недействительных сделок. М.: Юрлитинформ, 2015. 176 с.
- 24.Сібільов М.М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів) Проблеми законності. Вип. 55. 2015. С. 45.
- 25.Спасибо-Фатеева І.В. Нікчемні правочини та їх наслідки Вісник Господарського судочинства. 2010. №2. С.178-184.
- 26.Спасибо-Фатеева І. Проблемні аспекти недійсних правочинів (на прикладі договору міни акцій) Підприємництво, господарство і прав. 2015. №7. С.29-32.
- 27.Спасибо-Фатеева І. Актуальні питання форми правочинів (теоретико-практичний аспект) Підприємництво, господарство і право. 2015. №8. С.31-33.
- 28.Теньков С. О. Укладення угод між юридичними особами в усній формі Вісник господарського судочинства. 2013. №1. С. 111-113.
- 29.Федорчук Д.Е. Новели законодавства щодо підстав визнання правочинів недійсними Юридичний радник. 2016. № 3. С. 97-103.
- 30.Фогельсон Ю. Хозяйственная цель сделки Хозяйство и право. 2014. №2. С. 83-90.

Рекомендована література до Теми 8:

1. Агарков М.М. Понятие сделки по советскому гражданскому праву Избранные труды по гражданскому праву. Т.1. М.: Центр ЮрИнфоР, 2015. С.333-361.

2. Алексеев С.С. Односторонние сделки в механизме гражданско-правового регулирования: В кн. Антология Уральской цивилистики. 1925-1989. М: Статут, 2014. С. 54-69.
3. Беляневич О.А. «Публічний порядок» як оціночна категорія договірної права: спроба тлумачення Вісник господарського судочинства. 2010. № 1. С. 331-338.
4. Гутников О.В. Недействительные сделки в гражданском праве. Теория и практика оспаривания. Бератор-Пресс, 2013. 576 с.
5. Джунь В.В. До питання про обов'язковість застосування реституції у разі неправозгідності угоди Вісник господарського судочинства. 2015. №4. С.165-167.
6. Дзера О. Загальні положення про правочини в новому Цивільному кодексі України Юридична Україна. 2013. №7. С. 28-29.
7. Дзера О.В. Недійсність правочину (угоди) за новим Цивільним кодексом України Юридична Україна. 2013. №10. С.5-18.
8. Матвеев И.В. Правовая природа недействительных сделок. М.: Юрлитинформ, 2015. 176 с.
9. Сібільов М.М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів) Проблеми законності. Вип. 55. 2015. С. 45.
10. Спасибо-Фатєєва І.В. Нікчемні правочини та їх наслідки Вісник Господарського судочинства. 2010. №2. С.178-184.
11. Спасибо-Фатєєва І. Проблемні аспекти недійсних правочинів (на прикладі договору міни акцій) Підприємництво, господарство і прав. 2015. №7. С.29-32.
12. Спасибо-Фатєєва І. Актуальні питання форми правочинів (теоретико-практичний аспект) Підприємництво, господарство і право. 2015. №8. С.31-33.
13. Теньков С. О. Укладення угод між юридичними особами в усній формі Вісник господарського судочинства. 2013. №1. С. 111-113.
14. Федорчук Д.Е. Новели законодавства щодо підстав визнання правочинів недійсними Юридичний радник. 2016. № 3. С. 97-103.
15. Фогельсон Ю. Хозяйственная цель сделки Хозяйство и право. 2014. №2. С. 83-90.

Рекомендована література до Теми 9:

1. Агарков М.М. Понятие сделки по советскому гражданскому праву Избранные труды по гражданскому праву. Т.1. М.: Центр ЮрИнфоР, 2015. С.333-361.
2. Алексеев С.С. Односторонние сделки в механизме гражданско-правового регулирования: В кн. Антология Уральской цивилистики. 1925-1989. М: Статут, 2014. С. 54-69.
3. Беляневич О.А. «Публічний порядок» як оціночна категорія договірної права: спроба тлумачення Вісник господарського судочинства. 2010. № 1. С. 331-338.
4. Гутников О.В. Недействительные сделки в гражданском праве. Теория и практика оспаривания. Бератор-Пресс, 2013. 576 с.
5. Джунь В.В. До питання про обов'язковість застосування реституції у разі неправозгідності угоди Вісник господарського судочинства. 2015. №4. С.165-167.
6. Дзера О. Загальні положення про правочини в новому Цивільному кодексі України Юридична Україна. 2013. №7. С. 28-29.

7. Дзера О.В. Недійсність правочину (угоди) за новим Цивільним кодексом України Юридична Україна. 2013. №10. С.5-18.
8. Матвеев И.В. Правовая природа недействительных сделок. М.: Юрлитинформ, 2015. 176 с.
9. Сібільов М.М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів) Проблеми законності. Вип. 55. 2015. С. 45.
10. Спасибо-Фатєєва І.В. Нікчемні правочини та їх наслідки Вісник Господарського судочинства. 2010. №2. С.178-184.
11. Спасибо-Фатєєва І. Проблемні аспекти недійсних правочинів (на прикладі договору міни акцій) Підприємництво, господарство і прав. 2015. №7. С.29-32.
12. Спасибо-Фатєєва І. Актуальні питання форми правочинів (теоретико-практичний аспект) Підприємництво, господарство і право. 2015. №8. С.31-33.
13. Теньков С. О. Укладення угод між юридичними особами в усній формі Вісник господарського судочинства. 2013. №1. С. 111-113.
14. Федорчук Д.Е. Новели законодавства щодо підстав визнання правочинів недійсними Юридичний радник. 2016. № 3. С. 97-103.
15. Фогельсон Ю. Хозяйственная цель сделки Хозяйство и право. 2014. №2. С. 83-90.

Рекомендована література до Теми 10:

1. Агарков М.М. Понятие сделки по советскому гражданскому праву Избранные труды по гражданскому праву. Т.1. М.: Центр ЮрИнфоР, 2015. С.333-361.
2. Алексеев С.С. Односторонние сделки в механизме гражданско-правового регулирования: В кн. Антология Уральской цивилистики. 1925-1989. М: Статут, 2014. С. 54-69.
3. Беяневич О.А. «Публічний порядок» як оціночна категорія договірної права: спроба тлумачення Вісник господарського судочинства. 2010. № 1. С. 331-338.
4. Гутников О.В. Недействительные сделки в гражданском праве. Теория и практика оспаривания. Бератор-Пресс, 2013. 576 с.
5. Джунь В.В. До питання про обов'язковість застосування реституції у разі неправозгідності угоди Вісник господарського судочинства. 2015. №4. С.165-167.
6. Дзера О. Загальні положення про правочини в новому Цивільному кодексі України Юридична Україна. 2013. №7. С. 28-29.
7. Дзера О.В. Недійсність правочину (угоди) за новим Цивільним кодексом України Юридична Україна. 2013. №10. С.5-18.
8. Матвеев И.В. Правовая природа недействительных сделок. М.: Юрлитинформ, 2015. 176 с.
9. Сібільов М.М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів) Проблеми законності. Вип. 55. 2015. С. 45.
10. Спасибо-Фатєєва І.В. Нікчемні правочини та їх наслідки Вісник Господарського судочинства. 2010. №2. С.178-184.

- 11.Спасибо-Фатеева І. Проблемні аспекти недійсних правочинів (на прикладі договору міни акцій) Підприємництво, господарство і прав. 2015. №7. С.29-32.
- 12.Спасибо-Фатеева І. Актуальні питання форми правочинів (теоретико-практичний аспект) Підприємництво, господарство і право. 2015. №8. С.31-33.
- 13.Теньков С. О. Укладення угод між юридичними особами в усній формі Вісник господарського судочинства. 2013. №1. С. 111-113.
- 14.Федорчук Д.Е. Новели законодавства щодо підстав визнання правочинів недійсними Юридичний радник. 2016. № 3. С. 97-103.
- 15.Фогельсон Ю. Хозяйственная цель сделки Хозяйство и право. 2014. №2. С. 83-90.

ПТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття цивільного права. Цивільне право в системі права України.
2. Предмет та метод цивільного права.
3. Функції, принципи та система цивільного права.
4. Поняття, загальна характеристика та система цивільного законодавства.
5. Джерела цивільного права. Співвідношення загального і спеціального цивільного законодавства.
6. Дія цивільного законодавства.
7. Прогалини у регулюванні цивільно-правових відносин. Застосування цивільного законодавства за аналогією.
8. Поняття й предмет науки цивільного права. Методи дослідження науки цивільного права.
9. Поняття, особливості та класифікація цивільних правовідносин.
10. Структура цивільних правовідносин та його елементи.
11. Здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків.
12. Форми захисту цивільних прав. Самозахист.
13. Способи захисту цивільних прав у суді.

14. Правоздатність фізичних осіб: поняття, зміст, виникнення та припинення.
15. Порівняльна характеристика цивільної правоздатності та суб'єктивного права. Випадки обмеження правоздатності фізичних осіб.
16. Обмеження дієздатності фізичних осіб. Визнання фізичної особи недієздатною.
17. Поняття, види дієздатності фізичних осіб.
18. Опіка і піклування.
19. Поняття фізичної особи. Індивідуалізація фізичних осіб. Акти цивільного стану.
20. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Оголошення фізичної особи померлою.
21. Поняття і ознаки юридичної особи. Правосуб'єктність юридичної особи.
22. Індивідуалізація юридичної особи. Правове становище філій, представництв, дочірніх підприємств.
23. Порядок створення юридичних осіб і їх реєстрація. Установчі документи юридичної особи.
24. Припинення юридичної особи шляхом правонаступництва.
25. Припинення юридичної особи шляхом ліквідації.
26. Черговість задоволення вимог кредиторів у разі ліквідації юридичної особи.
27. Класифікація юридичних осіб: критерії, види.
28. Організаційно-правові форми юридичних осіб за ЦК та ГК України.
29. Підприємницькі товариства та їх різновиди.
30. Акціонерне товариство як різновид господарських товариств.
31. Товариство з обмеженою відповідальністю як різновид господарських товариств.
32. Товариство з додатковою відповідальністю як різновид господарських товариств.
33. Повне та командитне товариство як різновиди господарських товариств.
34. Кооперативи як юридичні особи, їх види. Споживча кооперація.
35. Непідприємницькі товариства.
36. Держава як суб'єкт цивільних правовідносин.
37. Поняття і види об'єктів цивільних прав.
38. Речі як об'єкти цивільного права. Класифікація речей. Майно.
39. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільного права.
40. Поняття цінних паперів як об'єктів цивільного права, їх особливості.
41. Передання прав та виконання за цінним папером.
42. Загальна характеристика груп та видів цінних паперів за законодавством України.
43. Боргові цінні папери, їх різновиди.
44. Товаророзпорядчі цінні папери, їх різновиди.
45. Похідні цінні папери, їх різновиди.
46. Іпотечні цінні папери, їх різновиди.
47. Приватизаційні папери як різновид цінних паперів.
48. Пайові цінні папери, їх різновиди.
49. Поняття та види особистих немайнових прав, не пов'язаних з майновими.
50. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.
51. Право на захист честі, гідності, ділової репутації.
52. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.
53. Захист особистих немайнових прав.
54. Поняття правочину, його особливості.

55. Засоби вираження волі у правочинах.
56. Проста письмова форма правочину і правові наслідки її недотримання.
57. Нотаріальне посвідчення правочину і правові наслідки його недотримання.
58. Класифікація правочинів.
59. Умови дійсності правочинів.
60. Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину.
61. Недійсні правочини з вадами форми.
62. Недійсні правочини з вадами суб'єктного складу.
63. Недійсні правочини з вадами змісту.
64. Недійсні правочини з вадами волі та волевиявлення.
65. Підстави нікчемності правочинів.
66. Підстави оспорюваності правочинів.
67. Порядок і наслідки визнання правочину недійсним.
68. Поняття і значення представництва.
69. Види представництва. Представництво без повноважень.
70. Довіреність та її види. Форма і строк довіреності.
71. Підстави і порядок припинення довіреності. Передоручення.
72. Поняття і види строків. Обчислення строків у цивільному праві.
73. Поняття, значення, межі дії строків позовної давності.
74. Види строків позовної давності.
75. Початок перебігу строків позовної давності.
76. Зупинення і переривання строків позовної давності.
77. Поновлення строків позовної давності. Наслідки впливу строків позовної давності.
78. Поняття власності і права власності. Зміст права власності як суб'єктивного цивільного права..
79. Підстави набуття та припинення права власності.
80. Момент виникнення права власності у набувача майна. Ризик випадкової загибелі речі.
81. Види права власності та форми власності.
82. Право власності фізичних осіб на житловий будинок. Поняття і правові наслідки самочинного будівництва.
83. Речові права на чуже майно.
84. Порядок і засоби захисту речових прав: основні положення, способи і порядок.
85. Віндикаційний позов.
86. Захист речових прав від порушень, не пов'язаних з позбавленням володіння.
87. Поняття й види права спільної власності: загальна характеристика.
88. Здійснення права спільної власності.
89. Право спільної часткової власності.
90. Право спільної сумісної власності.
91. Поняття та особливості цивільно-правової відповідальності.
92. Загальний та спеціальний склад цивільно-правового правопорушення.
93. Вина як умова цивільно-правової відповідальності.
94. Шкода як умова цивільно-правової відповідальності. Співвідношення шкоди та збитків.

95. Види та форми цивільно-правової відповідальності.
96. Підстави звільнення боржника від відповідальності.
97. Особливості відповідальності за грошовими зобов'язаннями.
98. Поняття та значення спадкування. Підстави спадкування.
99. Спадкове правонаступництво.
100. Поняття спадщини.
101. Спадкоємці та спадкодавці. Право на обов'язкову частку у спадщині.
102. Час та місце відкриття спадщини.
103. Спадковий договір.
104. Поняття та зміст заповіту. Недійсність заповіту.
105. Позбавлення спадщини.
106. Форма заповіту.
107. Підпризначення спадкоємця. Співвідношення із спадкуванням в порядку представлення, спадковою трансмісією та прирощенням спадкових часток.
108. Виконання заповіту.
109. Заповідальний відказ та покладання як різновиди заповідальних розпоряджень.
110. Коло спадкоємців за законом.
111. Спадкування за правом представлення.
112. Розподіл спадщини між спадкоємцями.
113. Прийняття спадщини. Спадкова трансмісія.
114. Відмова від спадщини.
115. Відповідальність спадкоємців за борги спадкодавців.
116. Охорона спадкового майна. Управління спадщиною

Начальник
навчальнр-методичного відділу

Світлана КИРИЧЕНКО